

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА II — СВЕСКА IX

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNOGORSKE

ЗА СЕПТЕМБАР

CRNOJEVIĆ

УРЕЂУЈЕ

КЊИЖЕВНИ ОДБОР.

ЦЕТИЊЕ,

КЊ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1896.

С А Д Р Ж А Ј.

I. НАУКА И БЕЛЕТРИСТИКА.

- 1.) *Успомена*, од *Сима Шобајића*;
- 2.) *О формацији Боке Кошорске*, написао проф. *Павле Радимири*, превео с талијанског *М. Ковачевић*;
- 3.) *Елегија*, од *Јурије*;
- 4.) *Преварен Кадија*, приповијетка из новопазарског санџака, написао *Андрија Јовићевић*;
- 5.) *Краљевић Марко укида свадбарину*, по српској народној пјесми састављена позоришна игра у 2 чина, написао *Јово Туша*;
- 6.) *Хигијена уста*, написао др. *В. Кецолино*, превео *Ј. Кујачић*;
- 7.) *Рашовање и његов значај по опште човјечански прогрес и цивилизацију* написао професор *Јован Николић*;

CRNE GORE ĐURĐE

II. КЊИЖЕВНОСТ.

III. РАЗНЕ БИЉЕШКЕ.

Важнији догађаји у свијету.

Друштвени гласник.

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА II СВЕСКА IX

NACIONALNA
BILIC
ЗА СЕПТЕМБАР
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

УРЕЂУЈЕ

КЊИЖЕВНИ ОДБОР

ЦЕТИЊЕ,

КЊ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1896.

У С П О М Е Н А

Крај језера у планини сједио сам једне ноћи
И слушао лаке вале, како шуме у самоћи,
Блиједи је мјесец јасно озарава' са висина:
Црно жбуње, мрке стјење и висове од планина,
И мијући лице своје,
По језеру пловио је!

На ка' ниске од Ђердана шара слике разне боје,
Као да слика из живота претрпаве спове моје,
Као да слика силне жуди и веселе бурне дане,
Или жеље, пуне жеље, разгореле, раздрагане...
Уздахн'о сам, жар ми неки напајао мирне груди,
По свемиру — Бог зна куда, разњежена душа блуди,
А у срцу спомен давни трептао је новим жаром
Пун смјерности, побожности, ка' кандило пред олтаром
И сновијајућ' будан тако,
Додирн'о сам прошлост лако.

Узаман сам мисли вара', узаман се отимао —
Пред божанским твојим лицем ја сам боно уздрхтао...
Љубио сам вече благо, сновијао сам дивне *сцене*,
Осјећао косе твоје, гледа' груди обнажене;
Стискива' сам њежну руку, гђе је кита цвјећа била,
Што је тако мило, слатко срце, душу обавила;
Надом сам се небу диза', жељом чезн'о и напаја —
Са душом сам твојом милом своју душу с небом спаја!
Ох, може ли силе бити,
Која ће нас раставити?...

То ми мож'да жубор вала са тиханом ноћи збори,
То се срце одазива, жаркој жељи, давној зори...
О, ти мила, гђе си сада; гђе те бурни вали скрише?
Познајеш ли срце ово? сјећаш ли се мене више?...

О ФОРМАЦИЈИ БОКЕ КОТОРСКЕ

НАПИСАО: проф. Павле Радимири

превео с талијанског: М. Ковачевић.

(Свршетак.)

Кад би неки посматрач стао у подножју наших гора, он заиста неби никако могао створити себи појам о наглој емерсији њиховој; па колијегод њихов облик садашњи могао бити измијењен набројеним узроцима, има ипак појединих мјеста, гдје положај слојева тако лежи, да се неби могао другчије објаснити, но као посљедица неког врло лаганог и тихог покрета. Једно је од ових мјеста управ онај прелом слојева и ушљед тога настала пукотина названа Шкурдом, у непосредној близини града Котора. Ко се упути к подножју брда, гдје је пукотина настала, из расположења слојева јасно види, да она страна, коју сачињава водопађа брда Шпиљарског, а која је релативно непомична остала, задржава положај слојева паралелан устроју облика цијеле водопађе Ловћен планине, дочим страна, коју сачињавају брда изнад мјеста Доброте, а која су очигледно добила неки покрет к западу, има слојеве извијене у виду лука, и то у близини саме горепоменуто пукотине.

Да је ово настало наглим начином и одједанпут, не може се никако претпоставити, јер би такав начин био јамачно праћен више или мање силнијом трешњом према сили подземног дјејства, а такав би покрет стајао у неоспорној опреци са смјелим положајем надстојећег Пестинграда, и толиког броја других литица најчудноватијег облика.

Усвајајући дакле за немогућност постанак Боке Которске наглим дјејством, сад можемо прећи на посматрање неких мјесних околности, које подупиру претпоставку неког врло спорог али сталног покрета.

Што се тиче кретања земљишта више или мање спорог, било у појединости, било у опште, па и у областима, које се не налазе у непосредној близини вулкана, дан данашњи је изван сваке сумње, пошто нам о њима свједоче марљива вишегодишња посматрања.

Земљиште Гроеландије и Скандинавије најприје обрати пажњу посматрача на такво своје кретање, а врло је могуће да и обале нашег Средиземног мора, на више мјеста не задржавају потпуну тачност географског облика пређашњег доба, нити брда и брежуљци сачуваше стално своју првобитну висину над морском површином.

Кретање је земљишта у Боки Которској могло ипак бити тако споро да не измијени њен географски положај, за саразмјерно кратко вријеме и то у границама тачности справа и посматрања којег одређују; трагови пак кретања земљишта осјећају се на више мјеста. Град Херцег-Нови на примјер, који би основан при крају четрнаестог вијека, у течају четири стотине година је морао бити по три пута подупират и обграђиван цио, или дијелом, спољним бедемима, што опширно свједочи само лице мјеста, јер се виде на подобију листова једне књиге, први и најстарији бедеми изврнути на земљи пут мора, и то дијелом на суво а дијелом у воду; над овијема леже испуцани и изломљени други, а посљедњи испрскани, исто задржавају положај више или мање нагнут к мору. То се исто опажа и на неким јавним и приватним зградама, којих су зидови испуцани и све се више нагињу к мору.

Има, истина, мјестимице, гдје се сачуваше, било какав зупчасти торањ или каква стара налаза и недирути, успркос очигледном кретању околних зграда, а то се догађа ипак ипак ондје, гдје цијела зграда лежи на каквом једноставном кречном слоју. Али то ипак ништа не смета да се ове грађевине нијесу покренуле заједно са цијелијем околнијем земљиштем; но усљед јаке основе покрет бива једновремен за цијелу површину, на којој зграда почива.

Прегледајући на овоме мјесту природу земљишта, видјемо да је меко, поред свега тога што се кроз њега пружају кречни слојеви знатне дебљине. Аргилописти испредвајани танким слојевима пијеска, сачињавају оvdје најглавнији дио. У близини обале пак налазе се слојеви вумулитичног креча, што нас наводи да их сматрамо као представнике еоценске формације.

Узимајући у обзир природу земљишта, има их, који претпостављају да је оно, а с њим и настала штета код грађевина, производ неправилног спуштања тла усљед многобројних и јаких водених жица, које вијугају на разним дубинама. Ако ли пак обратимо пажњу на то, да подземне водене жице ма колико биле многобројне, имају само неку ограничену снагу за њихово механично дјелство, пошто вода не тече, но се управ

циједи и пипти кроз непрестане препоне; утисци би дакле оваквог растварања били такви да би захтијевали много времена док би постали видљивим, дочим се код Херцег-Новога трагови кретања указују кроз мали број година. Без да сасвијем одбацимо значај помоћног чиниоца поменутог подземног растварања, треба узети за најглавнији узрок горенаведенијех трагова, неко лагано и споро кретање земљишта усљед дјејства подземних гасова.

Једна друга врло важна околност, која можда више но иједна даде повода овом кратком опису, и која знатно подупире претпоставку непрестаног и лаганог кретања земљишта Боке Которске, јесте освјетљење сунчано, које варашћује из године у годину на неким тачкама доњег Столива, и то за вријеме од неколико дана испред Божића, доба кад се сунце са Југа повраћа. Једна је од ових тачака пољана испред садашње парохијалне цркве у истоме мјесту. Ослањајући се на једно предање познато већини становника у каналу Бокешком, а које се односи на један обичај скорог времена, да би се могло што мање сумњати у истинитост истога — на овој пољани, око половине прошлог вијека, за вријеме зимње краткодневице, скупљаху се момчад да се натичу у бачању неранце у вис, и камених кричака низ море, пут противлежеће обале, на ко би постигао да му бачени предмет допре на свјетлост сунчану изнад сјенке, и то кад сунце изађе око подне на меридиан, рачунаху таквог за врло окретног и јако развијене и снажне мишице. Узевши у обзир ову ствар, морамо замислити да је граница сјенке морала одстојати за неколико метара изнад поменуте пољане; али се мало по мало та граница спуштавала до тог степена, да се у другом деценију овог вијека могло за један тренутак видјети сунце око подна, које је огријало речену пољану; а на три дана испред Бадње вечери 1888 по новом календару, сунце ју је у поменуто вријеме обасјавало за читав четврт сата. Из овога се јасно види, да је свјетлост сунчана, према том мјесту, у течају овог вијека непрестано расла. Рачунајући, да док нас астрономија не би обавијестила о неком скретању земаљске осовине и њене еклитике, сунце у ма којем другом случају не би допрло нигда да освјетли ту тачку, докле год не осјетимо, да постоје мјесне измјене врло лагане и непрекидне, због којих сунце мора све више да освјетљава то мјесто.

Посматрајући одношај тачке о којој је говор, са водоваљом брда које се над горњим Столивом издиже и подневачком линијом, долази се до закључка: да би сунце, око подна за вријеме

зимске краткодневнице moglo postati vidljivo, kao što to danas biva preko sedla koje se nalazi pod samim vrhom i nekim uzvišenjem na podnožju rečenog brda, нужно је, или да се само брдо снизи, или да је механичко дјејство вода и хемијско дјејство атмосфере сједињено, сплало, изгризло, растворило, одвојило и снијело толико материјала са брдске падине, док је снијило њену тачку пресека са подневачком линијом; или најпослије да су слојеви, који сачињавају брдо о којему је говор, у свом непрестаном нагињању на запад, снижавали речену тачку пресека, пошто од висине коју ова тачка задржава, зависи освјетљење сунчано за мјесто о ком је говор.

Прва од ових претпоставка нема изгледа на могућност, јер са спуштањем брда у толикој близини, спустила би се и обала на његовом подножју. Да су пак воде и остали атмосферски чиниоци могли дјејствовати у толикој мјери за вријеме тако саразмјерно кратко, исто нема основе за истинитост, јер кад би се посматралац пењао у положају названом Влака, кроз коју се управо данас сунце указује, нашао би још ограда у сувомеђи око разних дјелића земље сасвијем неповријеђене, од којих неке броје преко шездесет година, а то све доказује довољно, да ови потоњи узроци нијесу до сад никакве видљиве промјене допринијели.

Трећа од набројених претпоставка на против, даје нам све видљиве знакове својој основаности, Е тако да је довољан прости преглед мјеста па да увјери посматрача у корист њезину.

Још на неколико других мјеста у Боки, откриле су се подобне измјане на тлу усљед тихог кретања његовог, те да су се отирије систематично чињела посматрања тих покрета, десила би се можда неке неуприлика кад би хтио говорити о прошлости, да не добије грчеве приписујући сваку и макоју измјену земљишта једино земљотресима.

Е Л Е Г И Ј А.

Ко зна то? Доћи ће некада дан,
Кад ће нам живот бити прошли сан,
А душа ће нам с небеса плава
Смешећи сиват' што је сад јава.
А кроз сан вечни брујаће гласи
Нежни и чисти к'о детињства часи;
Ил' снажни, страсни, ка плаха река
Младости дивне, краткога века.
А моја песма биће суморна,
Сетна и плачна, срца уморна.
К'о прави одјек мојега доба,
Ком љубав чува једовна злоба,
Пакост слободу и подлост спреже,
Полету крила мртвило реже;
Срце се срцу невером јавља —
Љуби и жуди, па се раставља...

И душе просте, даљних давнина,
Стишаће песме рајских висина,
Да чују песму мога јадања:
Песму сећања, песму надања!

Београд.

Јунија.

ПРЕВАРЕН КАДИЈА

ПРИПОВИЈЕТКА ИЗ НОВОЦАЗАРСКОГ САНЦАКА

написао Андрија Јовићевић.

(Н а с т а в а к.)

V

Тек сунце указало лице од истока и пуштало косо своје зраке преко недогледних гора и планина кроз јутрњу свјетлост чиста ваздуха, одмах је обасјало дворе и чардаке Рушидове у Равној Ријечи. Турчин силан и бијесан, богат, свега обилно има, четворо мушке ћечице, задовољан; такав ти бијаше наш Рушид. Опкољен турском раскошношћу, сједијаше разгалантан прекрштених ногу у својој одаји, која гледаше на исток. Прозори широм отворени, те слободно долазаше унутра чисти ваздух с поља, кога Рушид са уживањем сркаше. Широм отворени прозори брљаху његовом оку, јер са удовољством посматраше румени исток и истијецање жарког сунца; а гдје кад посматраше големе висове травне Бјеласице. Наједанпут поглед му се укочи. Боже! Шта ли премисљаше? Ни да трене оком; врзаху му се по памети свакојаке мисли; по изгледу спољашњости, рекао бих, да се од милине топи у роју својих мисли. Толико имања: њива, ливада, планине, стоке; толико синова; такву кућу. рухо и оружје; такво задовољство — Боже! Шта бих љепше пожелио? — Мисљаше Рушид, занесен у својој уобразиљи. — А још к томе кад се додадне овако поштовање и уважење, могу се бројити међу прве наше краишнике. — Срце црну каву а извија густе димове из шареног чибука, те ће кад прекидоше своје мисли, заговарајући се са укусом каве и дувана.

Размисљајући овако опази поред себе Османа, за којег се готово и не сјећаше, да је ту; па проведе с њим у тихом разговору један часак. Али се опет упушти у умовање, час мисли о себи, час о синовима, час о своме добру, час о султану, час укочено гледаше на даљину, посматрајући јутрњу даљину љепоту и дизање ситне паре у висину са површине земље. Час мисли о

оном часу, кад га Алах сачува од влашке пушке, па се у себи куне пророку, да ће се проћи дупештине. Јест; али пушта лако-мост и грамзивост отима мах у његовом злоковарном срцу, па узбуђено погледа у Османа.

— Османе! Како тамо у вас? Како се слажете с тијем Власима?

— Добро, шућур! Но су власи уши наперили; рек'о бих, да се нечему надају. Много се говори о рату и буни, о устанку и нашем злу. Бојим се, да ће нам брзо заратити Карадаг!

— Неће! Па и да ће, нема зијана. Душе ми, немају рашта. У силнога султана има много војске.... Но хоћеш ли ти још колико чамати овђе? — запита Рушид.

— Немам кад чамити, но есапим, да данас пођем. Но сам дош'о, да ми не би што д'о за они дио.

— Па колико иштеш? — запита Рушид.

— Половицу од онога, што си га прод'о.

— Па добро! — рече Рушид, — Прод'о сам га сто гроша у ситне паре. Даклен, твоји су педесет.

— Мало ли, за Бога! Тобож није више д'о?

— Ни по паре више, рече Рушид.

Осман мало застале са говором, премишљајући, па наставља љутито:

— Јазук! Али може му бити; колико му драго! Но дај бар тога врага! Па ђаволу предајем и коња, и паре, и крађу! Пукла ми самоглавица, и кад ћу поћи!

— Ел ућмулила! Ел ућмулила! Каква самоглавица, ако си прави Турчин?

— Ето тако, кад нема никаква шићара. Изнијети главу на погибију за толико; а ваљ'о је и пет стотина гроша!

— Немој тако, мој брате! — рече Рушид дирнуто — нијесам ти ја потomio ни ситне паре, не д'о Бог!

И још шћаше бити препирања и разговора, али изненадни глас престрављеног Ашина, Рушидова слуге, збуни их, кад ненадно буши на врата, па јецајућим гласом рече:

— Нема.... Нема ко.... Нема ко...би...ле! Нема оне добре кобиле! Повео је неко ноћас! Препео псе! И чудим се, е није све коње зајмио!

Рушид се нађе у забуни. Уждрљиво очи у Ашина, па га зачуђено мотри. За дуго га не разумијаше, но му се чуђаше, што говори. Док једва отвори уста, па рече као изван себе:

— Шта, црно?!... Повео неко доратушу? Је ли?

— Јест, Бога ми! одговори Ашин.

У то уђе и Ајден, син Рушидов, који бјеше преблиједио од изненађења, па рече: Бабо! У поћеру за катилима!

— А куд, несрећо, кад не знаш, ко је одвео? — рече Рушид у љутину.

— Знам, куд су је повели! — викне Ајден, као манит. — Ја сам јутрос зором био поранио у лов к Врањешу, па сам у видио двојицу планином, ће гоне доратасто кљусе. Биће то она. Но, пусто, не знадох, а хоћах један пут кидисати, да им је отнем. Ко ће знати, да се може украсти из такве стаје код толико, залуд, дољријех паса?!

Скочи Рушид разјарен, па ће рећи: — Паса! Паса!... Ко би препео моје псе, да га не закољу или да се не чују?!... Ашине! Ашине! Овђе је твој прст, куило једна! Издајо мртва!

— Нијесам, Рушиде, за Бога! — заваци Ашин у страху — харам ми по сто пута твој љеб, ако сам томе савјетнику

Сви се узбуне. Грају, вичу, наређују коње, да хитају у поћеру. Рушид распоређује друштво:

— Османе! хитај ти к Мајковцу. Ашине, крмче! брзо ти к Бранима! Ти Ајдене к Прошћењу! А ја ћу к Врањешу. Но, к'о соколови, не би смо ли их ће пристигли. Пазите добро траг коњски а повабите собом керове из села, а ја ћу узети моје. Ха, соколови, живо! Окрећите!

Поће сваки на своју страну. Рушид окрену планином к Врањешу; али узалуд, нигђе да набаса на траг своје миле доратуше. Заман је крстарио тамо амо, не би ли ће познао траг од копита; заман је гледао тамо амо, не би ли је ће опазио у омару; заман је пуштавао керове, не би ли јој траг нађушили. Цио дуги дан се вртио на све стране, али све узалуд. Најпосље пријавом тавне ноћи буде приморан, да се врати својој кући. Добар дио ноћи бијаше прошао, кад се повратио. Ту нађе Ашина и Ајдена, који му испривовиједаше цио њихов путопис, наводећи уз то, да нијесу могли ни трага познати од лупежа или кобиле, и ако су најпажљивије гледали у земљу и мотрили у даљину. Заман су распитивали; и морадоше се кући повратити, без икаквог успјеха. Нема још Османа. Чуде се, шта ће с њим бити; неко вели: неће ни доћи; неко: хоће, но је, може бити, нешто припазио, па се мучи, да је нађе; неко: хоће! стало је њему толико јада теглити за туђи пос'о!

Како му драго, што ко мишљаше. Но наш добри Осман није много подбио пете, тражећи. Измакао се више села при врху једног брдашца, па цио дан почивао у густој шуми. И ако му мало пропатио штомак од глади; али опет волијаше до у вече гладовати, него цио дан стрцати пјешнице тамо овамо и то гладо-

вати. Па у пола јада, кад би је нашао; но он немаше ни трунко наде, да је може наћи; па с тога и почијеваше. Знаваше он добро, какви су лупежи. Лупеж лупежа познаје; а зна добро, да лупеж свој украдени плијен чува и прекријева у најдубљу јаму, гдје само један Бог може виђети. Чудне штете, ујад! — мишљаше Осман — никад му се не виђела, кад ме онако слано превари за оног шишашткa. — У то уфати дебели мрак; по земљи се спушти црна ноћ, те лагано с ноге на ноге доспије под кућу Рушидову. Сви се изненадише, кад уђе Осман и викну: акшамa-ерусури! Жали Осман, лукава лија, како га боле ноге, како је ожулио прсте, идући, како се подбио, те не може ни репом маћи.

— Тумар'о сам — наставља Осман — на све стране; није ми ниђе остало међе, коју нијесам обиш'о. Долазио сам до у дно Бјеласице, до Студене Ријеке, до Мојковца, на мост на Тару, али никаква трага. Тара је велика, те је нијесу имали ђе превести. Окренем низ Тару пут Граца, али — све једино. Чеса нема — нема. Ниђе трага, колико да је земља прождрла.... Мени га није лако било, то знам, нити сам има'о тежега дана у мој вијек. Али се за пријатеља све чини. Не бих, Алаха ми, жалио и сјутра тражити, па и прексјутра, само кад би Бог д'о, да се нађе...! Вјешт је био и тај Ђафир, да га Бог убије. И прије је кр'о, те сад умије трагове укријевати. Али ко зна? Може бити, да је ту негђе близу заданио па је ноћас под ноћ може рахат повести.

— Нијесу они ниђе заданили с ову страну планине — прихвати Ајден — е сам их ја јутрос видио близу Врањеша. Да ли вам нијесам и јутрос каз'о?

— А какви бијаху, знаде ли? — запита Осман — оклен бјеху? Куд иђаху? Каква низа бијаху на њих?

— Учини ми се, и ако бијаху подалеко, да један бијаше доста мали — одговори Ајден — оклен бијаху, то не знам; само ми се учиње, да се бијаху упутили к Врањешу. Рек'о бих, да су Власи; него, ево ђавола, бијаху на њих хаљине, к'о на којег од нас; поше савили око главе, да би рек'о, е су Турци.

— Један мали? рече ли? — запита Осман — а знаш колико их бијаше? Бијаше ли их множ?

— Само двојица — рече Ајден.

— Да речем, да је Петар — настави Осман окренув се к Рушиду — могло би бити, јер њега пошто пече на утробице; е ма није мали. Хаљине ме нешто бркају, а готово бих погодио.

— На кога ти је осегла памет? — запита Рушид радознaло.

— Што знам?!... За тога малогa, рек'о бих, да је онај Момчило, те велики катил, да га Бог убије, а лупеж, да га преко њега нема.

На ове ријечи узбуни се Ајден и Ашин, те скоче на ноге, да иду одма у Врањеш. Али им Рушид не даваше, говорећи:

— Не наглите, моја ћедо, па ће све добро бити. Ако је буду они повели, наћи ће се.

— Не, не, ћедо! — викне Осман — Боже закрили! Оно ти је крвавац, да га таквог нема у Затарју равном.

— Како ти мислиш о овој ствари, Османе? — запита Рушид — Есапиш ли, да ће се игда наћи?

— Над у Бога! Али не бих рек'о! Што се украде, не повраћа се већ у торину. Бирали смо и ја и ти овако више пута; па ко ће што наћи, и је ли ико ишта још наш'о у нас? Али опет би се над'о, ако је буде одвео Момчило, да ће се повратити.

— А како? запита Рушид радознало.

— Ја ћу сада, с божјом помоћи, поћи у Врањеш дома, па ћу вјештачки на некакви начин дознати, је ли ту или не. Ако ишта о њој љепше дознадем, учинићи ти абар; а мучићу се, да ти је и теслим учиним, ако је пронађем.

— Тако, мој добри Османе! — рече Рушид весело — па, валахи, нећу ти ништа остати дужан. Залажем ти моју ријеч и тврду вјеру, да ћу ти данубе добро посолити. Миран ћеш бити с моје стране, само поради, да пријатељску љубав, коју не морамо дијелити, к'о за себе.

— Турске ми вјере, хоћу; а хоћу ли што учинити, то ти се не већилим.

— Не, не! За већила те ја и не и — иштем, ни до Бог! Но, случајно, ако је не би ту било, и распитај и на даље', да је не буду ће прекрили, крмски синови.

Сјутра дан рано устане Осман и пође к својој кући; Ајден и Ашин изађу на поље, да мало дану духом слободе, а Рушид остане сам у одаји. Нити сједи, нити шета; нити пуши, нити збори; нити види, нити жмура, нити мисли, нити спава, већ стао убркнато, те гледа широм отворена прозора. Шта гледа, не зна ни сам; шта мисли, не умије ти казати. Хоће нешто, да премишља, али, пусто, не може. Врза му се памет тамо амо, по ливадама и по горама, по суву и по води, за кобилем и Османом. Час купи боре на челу, те се мршти и љути; а на кога — то ни сам још не зна. Час је ведрији, те би рекао, да му је ту кобила и да је руком глади по гриви. Час зажмури очима, хотећи створити какву, а час их отвори, као да је кобилу опазио — тек на крај никад.

На један пут као да се нешто сјети; сједне на миндерлук, па етаде озбиљно размишљати.

— Ма ко моје псе да препане? Курва му мајка! Вуци их појели! шта то може бити? Да речем, да је Ашил томе катил, не вјерујем; није досле такови био. Биће, на прилику, неки од мојих компија — Стаде мало, пошто ово изговори у мислима, па наставио живо, као да се нешто досјетио: Фала Богу, да није она кучка од Османа? Но таман, биће он, други нико. Пасја вјера! Како се бјепе улипсио, рек'о бих, да ни мухи зло не мисли! Али, Боже дај добра здравља, платиће он то мени.

Устане, прошега се, па опет наставља:

— Бестија ја! Не треба се на другог ослањати за оно своје, но својим ногама тражити; јер вук не једе по поруке месо. Сјутра зором крећем и ја пут Врањеша, па што буде.

VI

— Одиста, Петре — рећи ће Момчило — добро нам непаде за руком овај по'о, што се није сам над'о.

— Добро, да чоек не може љепше пожељети. Здравно пошли а здраво дошли!

— Чујеш! Чујеш ти њега! Здравно пошли а здраво дошли! Не само то но и кобилу довели.

— Ја бих сад рад био, — рече Петар — да је нијесмо ни мрдали с мјеста. е се бојим, да не нам ваљос искијати.

— Безбели, може се и то десити; ама што Бог да! Испод његове капе не море се никуд; пошто се комад прождре, не поврће се.... Но одкуд ти то знаш, добар чоече? Да ти није ко прориц'о? Да ти није уво зацјевало или затрептало око? Или да нијеси снијев'о? Дед кажи!

— Немам ти што казати — одврати Петар — без наше зло. — Трља очи, па наставља: Мамуран сам; мало сам спав'о прошлу ноћ. Тек у потоње пијевце преварио ме сан, те мало заспах. У земансуз засп'о, белаја снιο! Те великога белаја за нас! Промисли! снијева ми се, да ја и ти ћерамо ону исту кобилу — гунтураћ је преврнуо, Бог јој наредио — па стиже нас ови проклети Осман, те познаде кобилу; врати се натраг к Рушиду, те нас позваше пред кадију. Кад бисмо пред кадијом, мало понеби, док се они два — Осман и Рушид обретоше, к'о два угарка.... Још сам много пртљ'о, али не знам већ ништа казати; само то, да сам се ћер'о на сну с наким псима; али их све потукох.

— За љубав божију, брате, је си ли тако снιο?! — Запита Момчило, преобучен усхићењем а испуњен радозналошћу.

— Све, богме, овако. А зашто бих лаг'о без невоље?

— Вазда добре снове снијев'о, мој брате, а никад зло не бив'о!

— Па шта? запита Петар зачуђено — Зар ти је по ђуди овај мој сан?

— К'о да очима гледам, тако вјерујем, и ако дознаде за ову нашу раду, неће нам се ништа на опутити. Но се не бој! Вјеру ти дајем, све ћу муке ја подносити и за мене и за тебе.

— Мени је онај погани Осман вазде био на сну баксуз, па се од тога бојим — рече Петар сумљиво. — А ти у то вјерујеш, к'о да ти је сади Бог каз'о.... А што ово значе пси на сну! Момчиле?

— Пси су на сну душмани; па ко надвлада псе на сну и душмане ће на јави.

— А ја мало вјерујем у снове.

— Ја вјерујем само у њих — рече Момчило — и догађају ми се, к'о у амин; а у ове друга ствари не вјерујем никако. Али у снове!... У њих бих вјеров'о, па да ни сви учевњаци бијелога свијета реку, да је сан лажа.

— Мени се допада — пријети Петар — да се снови свакоме барабар не догађају. Пси на сну значе свакоме душмани.

— Мени јест, а за друге не знам.

— Како му драго, Бога ти — прекиде га Петар — биће, како буде суђено. Но, што ми нампаде сад, ће споменух псе, добри ли бијаху они пси Рушидови! И одиста ми је за чудо, како их ти оно скиде с коца и превеза; те после рахат, без бојазни, и поведосмо кобилу. Могли смо лако и оне друге коње повести.

— Е, мој Петре! То је велика вјештина, а, Бога ми, и слобод.

— Па кажи ми, чоече, ту вјештину, да и ја знам, е ми море ће доћи до невоље.

— Казаћу ти, само то нека остане међу нама. Кад те опазе по ноћи пси, скини капу, па се погури, и иди к њима или ће си наумио. Ако то не би помогло, а ти се свуци го, само у кошуљи и свитицама, па слободно можеш најбољег пса смаћи и водити, куда хоћеш. Или извади го нож, па иди к њему, и можеш га слободно смаћи, без да и регне на тебе; а пошто се пас скине с коца, можеш га слободно водити, куд хоћеш?

— Велиш ли истину, или се самном шалиш и ћосаш?

— Не ћосам, но ти право кажем, к'о да ћу сад свијет мијењати. Ја сам сто пута то бир'о! али и без тога пас на мене неће. Па слободног чоека неће пас никада ударити, а на страшљивца хоће одмах. Ја сам глед'о мојим очима, ће пас удари у сватове

на најстрашљивијега друга, па био он у средини или на крају. Нешто га познаје по очима.

И још хоћаху повјерљиво разговарати, саопштавајући један другом чудновате ствари, које само уображење људског уха ствара; али им разговор прекиде изненадна појава Момчилове жене — Иконије, која нагло уђе у собу к њима, па рече мало преплашено:

— Ноћас, мало пред ињиндију, прође около наше куће Осман; навирну се на избена врата, обиђе стаје и зградице, наквири се у сваку, обиђе сваки омарчић, па прође навине.

Момчило и Петар на ове ријечи згледаше се, па ћипише на ноге, те изађоше напоље. Пођоше к мјесту, ће бијаху кобилу оставили и врло се обрадоваше, кад је нађоше на истом мјесту. И ако се томе радоваху, али их друго нешто узнемириваше. Бијаше их подузео страх, да је није Осман опазио, па да не докаже Рушиду или суду. Почеше се предомишљати, шта ће сад док најпосље не одлучише, да им жене иду у Шљевља, да плијен поћерају и да га продаду пошто зашто. Бојаху се, да ће суд турски застати кобилу у њих, па би били досуђени на грозне муке. Замисао њихова с тога буде одмах извршена. Отпратише своје жене на пазар, а они остадоше задовољни, као да не бијаху ништа од тога учинили.

— Ако нам добро прокури ова работа, други ћемо пут и више закучити — рече Момчило.

— Ја и од ове нијесам жив од страха — настави Петар. — Бојим се од оне кучке, да нас не насади на какво зло, које нас може стати и живота и имања.

Ућуткаше се за мало; па стадоше замишљени; врзаху им се по глави разне мисли; а све им падоше на ум, шта се може збити. Док Петар пресијече ћутање:

— К'о да се стече мој сам!

— Мала ти је мени сад за твој сав, пошто се трсисмо белаја, те нам је бар неће наћи у кући. Лакше нам се сад и оправдати; а доста ће нам помоћи и онај начин, што сам ти казив'о. Тек, надам се опет, да се неће ни знати, ако је не буде Осман приоазио.

— Хоће се знати, како не! Османа нема дома. Навлаш сам се чинио вјешт, не би ли га ће видио или што за њ'га чуо, па су доказали, да је пош'о својим послем тамо пут Бијелог-Поља. Ма, по прилику, прије у Равну Ријеку, но у Бијело Поље. Али како му драго. Биће, што буде суђено; само брацки да се потпоможемо.

Завјерише се поново, да се неће ни по највећој муци издати.

(Наставиће се.)

КРАЉЕВИЋ МАРКО УКИДА СВАДБАРИНУ

По српској народној пјесми састављена позоришна игра у 2 чина

Л И Ц А :

Краљевић Марко.
Косовка ђевојка.
Сркиња ђевојка.
Српска млада.
Српски косовски старјешина.
Арапин прекоморац.
Први стражар арапинов.
Други стражар арапинов.
Српски косовски народ.

НАСТАВНИКА
BIBLIOTEKA
Ц Р Н В И О Р Ч И Н Е
Косово поље. CRNOJEVIĆ

ПОЈАВА ПРВА

Краљевић Марко (сам):

Мисли худе — гавранови црни,
Што ме тако обл'јећете сада
И стискате моје мушке груди?
Страшне мисли врхају ми главу,
А облаци сјетно чело муте,
Златна проплот према садашњости
Суморним ме и несретним гради,
Будућност ми надежду обара;
Али ипак ја клонуту нећу,
Док је моје ове десне руке,
Бритке сабље, тешког буздована,
И мојега виловита шарца,
— По врх свега док ме Бог надгледа,
Ја ћу бранит' моје српство мило
И штитићу сиротињу рају!

(Пошље мале почивке.)

Свуд' тишина прострла се глуха,
Ниђе нема веселога гласа

Да се српском постојбином чује;
 Само кроз ту несносну тишину
 Тупи одјек ланаца се вије,
 — Или продру очајнички гласи,
 Те раздиру човјечије груди.
 По ђекада и пјесма се чује
 Пуна туге, очаја и бола,
 Али и њу варварско оружје
 Срамном силом безчасно закрати,
 Те се онда чује нарицање
 Пуно бола и јадиковања,
 Што продиру кроз суморну таму
 Тако тужно, дирљиво, очајно.....
 Срце људско препукнути мора,
 Када дозна сурова недјела,
 Што се српском земљом распростиру.

(Загледав се у даљину):

Врх Косова подигла се магла,
 Те облаке страховите ствара,
 Пуне туче, олујине дивље,
 Снабђевени громовима страшним
 И муњама силним, бијеснијем.
 Облакови тако бурни, страшни,
 Простиру се по српскоме своду,
 Те облаче српско небо плаво.
 И сунце је за облаке зашло,
 Потонуло у суровој тами,
 Изгубљено у олуји грозној.
 А звијезде што су српским небом
 Трепериле, сад су утонуле
 У сузама српскога народа,
 А у крви скоро изгубљене, —
 Ах, у крви и пропасти српској.....

(Гледајући низ Косово):

Хеј, Косово, погребу ужасни
 Српске славе и српске слободе,
 Што си тако невесело, тужно?
 Лице твоје крвљу натопљено,
 Снужено ти врло сад изгледа,
 Те јунаку грозне сузе мами,
 Грозне сузе с крвљу пом'јешане.
 Цвијетићи погнуто ти висе
 Неизмјерну показујућ' тугу.
 Свака травка изнемогла, слаба,
 К'о да хоће причањем да скида
 Онолика недјела и боле.
 Свака тварка знаде нешто причат'
 И набрајат' косовске јунаке.....
 Ах, јунаке, — неизљечна рано!
 А шта бјеше тада са мном јадним?

Пусти вали средоземног мора
 Не дадоше стићи жељној мјети,
 Него својим бјеснилом по ново
 Вратише ме у Азију дивљу,
 Да ту дане несретне проводим.
 А овђе су тада браћа моја
 Спремали се на борбу јуначку,
 Да одбране ову земљу, српску
 Домовину — и све својо мило.....
 А ја грешник кајат' ћу гријехе,
 Не с пустињом, ни са калуђерством,
 Нит' с животом младог испосника,
 Нит' с мукама старог пустињака;
 Већ са мачем и десницом руком,
 Бранећ' вазда младо и нејако,
 Слабе жене и немоћне старце, —
 Правду вазда бранити ћу вјерно,
 А љубити Српство неизмјерно!

(Замисли се.)

Негда овуд ружица цвјеташе,
 Сада расте бодљикасто трње.
 Некад овуд опште благостање
 Шираше се, праћено народним
 Задовољством и са благословом;
 А сада се варварство, насиље,
 И ужаси нечовјечни дјела
 К'о заразна болест раширују.
 Мјесто општег српског благослова,
 Сад се шири проклетство, роптање
 И одважно то одупирање.....

(Тргне се, раздражен):

Ха, народно то одупирање
 Најпошље ће душману доскочит', —
 Славни ханџар и десница српека
 Починиће душманину јада,
 Најпослије морати ће правда
 Посјетити опет Србе храбре.
 — А ти моја деснице витешка,
 Докле крвца грије моје груди,
 Вазда штити сиротињу рају,
 Правду, српство — његове светиње,
 Стална буди на бранику права,
 А свети се душманину дивљем!

(Погледавши на страну):

Ко се ово мени приближује?
 Женска глава, суморна, блиједа,
 Изнурено лице, очи плачне
 Неизмјерне болове издају,
 Низ плећа је косу распушћала,
 Убрзала несталним кораком,

А глава јој оборено стоји,
Те очајно гледа земљу црну.

ПОЈАВА ДРУГА

Косовка ђевојка и пређашњи.

Краљевић Марко :
Божја помоћ, непозната селе!

Косовка ђевојка :
Здраво да си, делијо незнана!

Краљевић Марко :
Што си тако невесела, селе?

Косовка ђевојка :
Земљу црну притиснула тама,
Па сам нешто невесела, тужна.

Краљевић Марко :
А што значе твоје плачне очи,
Што ти тешке болове издају?

Косовка ђевојка :
Први пут ме браћа прекорише,
— Тај ми прекор паде врло тешко.

Краљевић Марко :
Не бих рек'о, — ал нек' тако буде.
А што си се оправила данас
Тако дивно кад једанак радњи?
Зашто ли је коса распушћена,
А очајно глава оборена?

Косовка ђевојка (очајно) :
Не питај ме, о Србине брате!

Краљевић Марко :
Глас ти врло потрешено звони,
Те велику страву ти издаје;
Казуј шта је?

(Косовка ђевојка заплаче се).

Казуј шта ти тако силно ломи
Њежне твоје те слабачке груди?
Изнурено блиједо ти лице,
Плач, јецање, глава понорена,
Густа коса плећим' распушћана,
И то данас свечано одјело,
Предсказују нешто грозно, страшно,
Дакле казуј, на што ти то слуги?

Косовка ђевојка (јецајући):

Ах, шта питаш, незнани јуначе,
Кад никако помоћ ми не можеш...

Краљевић Марко:

Нико не зна ће се пропаст спрема,
Ал' уједно не зна ће ј' спасење.
Ни ти не знаш, косовкињо драга,
Да ли ти ја ишта помоћ могу.
Бог једини зна све свјетске тајне,
Али свије незна више нико.

Косовка ђевојка:

Ал' овоме никаква лијека
У свијету не може се наћи;
На што грозну казивати тајну,
Када јој се помоћи не може.

Краљевић Марко:

Можда јој се ипак помоћ' може.

Косовка ђевојка:

Помоћи се не може никако.

Краљевић Марко:

Ко зна? — Али нека буде тако.
Опет мислим ништа ти бит' неће,
Ако своје болове и муке
Исповједиш свом Србину брату?

Косовка ђевојка:

Кад толико наваљујеш, онда
Принуђена казати сам све ти:
Добро памтиш, кад битка бијаше
На тужноме овоме Косову,
— Има девет од тада година;
Тад' погибе славни цар Лазаре —
И пропаде наше српско царство,
— Предузе га Азијат бијесни.
Кад Азијат поче да Србином
Господари и закон му спрема,
Онда неки Арап прекоморац
Од турскога цара Бајазита
Наше тужно Косово закупи,
Те над њиме од тад господари,
И по својој дивљој вољи кроји
Дивљи закон питомом Србину.

Краљевић Марко:

Какво му је господарство, сејо,
И дивљачки његови закони?

Косовка ђевојка :

Господство је сувише деспотско.
 А закони дивљи, нечовјечни,
 Што ни сами афрички дивљаци
 Тако ниске створит' не би могли.
 Зулуми су превршили мјеру,
 Па се више подносит' не могу.

Краљевић Марко :

Би ли знала казати законе
 И набројит' његове зулуме ?

Косовка ђевојка :

Свије ћу их одмах редом казат'.
 Зулум први стављен у закону :
 Да Арапин поји се и храни.
 Да се храни хљебом бијелијем
 И дебелим месом овновијем,
 Зачини се разном ђаконијом,
 А заслади воћем најслађијем ;
 Још уза то да се пићем поји :
 Рујним вином, жеженом ракијом.

Краљевић Марко :

Тешак зулум, ал' се трпјет' може.

Косовка ђевојка :

Други зулум у закону стоји :
 Да се момак никакав не може
 Оженити, што Арапу неће
 Дати тридест четири дуката.
 Ђевојка се удати не може,
 Док не даде тридесет дуката.
 Ко нема дат' несмије се женит',
 Нит' ђевојка млада удавати.

Краљевић Марко :

Грешан закон, нечовјечни зулум,
 Ни дивљаци то радили неби.

Косовка ђевојка :

Ето, брате, другога зулума
 Због кога се нијесам удала.
 У мене су браћа сиромашна,
 Па нијесу могли дати за ме
 Удадбени тридесет дуката.
 Да не бјеше тог другог зулума
 К'о и друге удала би с' друге

Краљевић Марко :

Е тај зулум превршује мјеру,
 Тај се зулум трпити не може

Косовка ђевојка :

Тај се зулум опет трпит' може.
 Али закон трећи зулум ставља,
 Трећи зулум да нас Бог сачува,
 Тежак зулум тежи бит' не може:
 А страшан је страшњи бит' не може:
 Арапину прном сваке ноћи
 По ђевојка једна мора доћи,
 Да му буде оне ноћи љуба;
 Тако исто сваке ноћи треба
 Да слугама невјеста се даде,
 Да невјесту младу гадне слуге
 Срамно као своју љубу љубе.

(Марко стишава љутину).

Ах, та то је тако страшно, брате,
 Да страшније ништа бит' не може!

Краљевић Марко (раздражено):

Грозан зулум, а ужасан закон!
 Зар и такви ужасни закони
 На несретној земљи бити могу?
 Зар и таки нечувени зулум
 Учинити може људско срце?
 Ах, та то је страшније од смрти!

Косовка ђевојка (болно)

Ето каквих сада има људи
 У нашему питомом Косову.

Краљевић Марко:

О, то нису људи, не, никада!
 То је горе од звјера свакога,
 То је измет људскога изрода,
 Гадни пород пакленије мука,
 Што је гори од самог ђавола
 — Ах, тај гадлук, тај нитковлук, Боже,
 Зар још и ти можеш трпит', гледат' ?
 То паклено најцрње је дјело,
 Врхунац је свакога недјела,
 О, па Боже, ти га уби, смрви!

Косовка ђевојка (очајно):

Ах, и Бог је окренуо главу
 Од нашега пакленог мучења.

Краљевић Марко:

И ти, сејо, о зулумим нешто
 И сувише узбуђено збориш,
 Потрешени гласак гушећи се
 Све то више страву ти издаје,
 Особито ријечи ти задње

Говорећи о трећем зулumu
 Необично узбуђене с' чине,
 Унапријед неку вишу тајну
 Очајањем откривају добро.
 По дршћућем гласу ти очајном
 Предсказујем: да ти њежне груди
 Крију неку страховиту тајну.
 Откри тајну што ти срце таји! ?

Косовка ђевојка (колебајући се):

Тајна ми је и сувише страшна,
 Па је чисто изрећи не смјем.

Краљевић Марко:

Ничега се небој само твоју
 Отворено искажи ми тајну!

Косовка ђевојка:

Кад толико наваљујеш, онда
 Морам открит' што ми срце таји.
 Осим тога видим да те гризе
 Што болове моје тајне не знаш,
 Занима те моја патња ова,
 А желиш ми срећу и спасење;
 С тог искрено казаћу ти одмах
 К'о вјерноме српском брату своме:
 Ево данас мени ред је дош'о
 Да Арапу наћас будем љуба,
 Ђевојачку да скрнавим чедност,
 Да се ваљам у заблудном праху,
 Да ми образ каља непоштење.
 А ја волим изгубити главу,
 Него љубит' свој земљи душмана;
 За то сам се одлучила чврето:
 Да с' удушим у води Сервани,
 — Ђе сам сада ево, јадна, пошла.
 Обукла сам свечано одјело,
 Да обљубим Серванино лице.

Краљевић Марко:

Страшно мислит, још страшније збориш!
 Окани се тијех мисли худи,
 Јер тај завјет не вриједи ништа,
 Противан је он Божијој вољи
 То јест нашој православној вјери,
 Па ћеш тешко огријешит душу,
 А изгубит' оног свјета царство.

Косовка ђевојка (очајно):

Е па како сада да поступам?
 Док сам жива Арапину не ћу!

Краљевић Марко:

Ако Бог да, Арапину нећеш,
Само треба да ми сад покажеш:
Ђе су двори Арапина црног?

Косовка девојка:

За шта ће ти? остали му пусти!

Краљевић Марко:

Клетијем ћу дворима му отић',
И тебе ћу откупити, сејо.

Косовка девојка (тужно):

Мислиш да ме откупити можеш?

Краљевић Марко:

Врло лако, јер сам врло богат,
Могоа бих све Косово купит'
Камо л' не би тебе откупити.

Косовка девојка (огорчено):

Од њега ме мислиш да откупиш?

Краљевић Марко:

Арапин је похлепан на благо
Златом ћу му очи заслијепит',
Па ћу тебе лако ослободит'.

Косовка девојка (очајно):

Неможеш ме ничим избавити.

Краљевић Марко:

Очајањем не стиже се ништа,
За то никад не мој очајават',
Већ ми кажи: ђе су клети двори?

Косовка девојка (болно):

О, не питај за његове дворе,
Кад дворова никако и нема;
У њега су шаторови пусти,
Шаторови људског разбојишта,
Касапница српскије јунака.

Краљевић Марко:

А ђе су му шаторови пусти?
Јесу л' близу или су далеко,
На којој ли налазе се страни?

Косовка девојка:

Не питај ме за шаторе пакла,
Боље ти је да их не познајеш.
Јединац си може бит' у мајке?
Можеш лако изгубити главу,
Па ћеш стару растужити душу,
— Остаће ти самохрана мајка!

Краљевић Марко :

Ти се не бој, косовко ђевојко,
Противит' се Арапину нећу
Па ме Арап погубити неће.

Косовка ђевојка :

Никад немој вјеровати њему!

Краљевић Марко :

А за што би мене погубио,
Кад му мирно шаторима ићем,
Да му платим свадбарину худу,
И откупим сироту ђевојку
Са многијем небројеним благом,
Још сувише самијем дукатом.

Косовка ђевојка :

У томе се љуто вараш, брате!
Кад Арапин каквог момка види,
Да је добар јуначан и вићен,
Уз то кад је прави челик-Србин,
Без икакве кривице и тужбе
Погубиће, похараће благо,
И остали узет' преостатак.

А за то му нико ништа сада
Учинити, брате мој, не може.

Краљевић Марко :

Арапин ме погубити неће,
Јер ћу бити пред њиме понизан,
Поступању неће ми моћ' нико
Ни најмање замјерити, сејо,
— Само кажи : ђе су шаторови?

Косовка ђевојка :

Преклињем те : не мој ићи, брате,
Јер ћеш лудо погинути мајци!

Краљевић Марко :

Не плаши се, косовкињо драга,
Морам знати шаторове црне,
Јера сам се завјерио тврдо,
Да откупим тебе од Арапа,
А тога се оканити нећу,
Док заклетву не испуним тачно.

Косовка ђевојка :

Кад толико наваљујеш, онда
Дужност вели да ти их означим :
Гледај доли низ Косово равно!
Видиш ђе се у даљини вије
Крвав барјак Арапина мрског,
Под којим се виде шаторови,

— Онђе стоји Арап прекоморац.
 Пред крвавим шаторима оним
 Прострла се широка авлија,
 Попрскана крвљу србиновом;
 По авлији удривени коци,
 А на њима натакнуте главе
 Косоваца — српскије јунака.
 Из даљине гавранови лете,
 Те на мртве главе нападају,
 Па их кљују — не даду им мира
 Натакнутим на ужасном кољу.

Краљевић Марко (једва стишавајући се):
 Дакле, то су косовски јунаци,
 Српске крви, српског поријекла,
 — На жалост их одгојила мајка!

Косовка ђевојка:

Свака глава рана је Србину
 И Србину грозне сузе мами,
 Те Србина очајнијем гради.
 Ето нема још неђеља дана
 Од како је Арап посјекао
 Седамдесет и седам јунака
 Све младије косовски Србаља,
 Који су се скоро оженили,
 Те постали јадне ђувегије,
 — Мјесто љубе сабљу пољубише,
 Те жалосно падоше невини.
 Сад Косовом оставише грозно
 Нарлицање — опште туговање,
 А нико га напанут' не смије
 Од турскога цара Бајазита.
 „Дигне ли ко на Арапа руку,
 „Дигао је против самог цара!“
 Тако вели царе Бајазите.

Краљевић Марко:

Тако ли вам царе поручује,
 Арапина заштићује срамног
 И његова нечовјечна дјела.
 Боже, Боже, чујеш ли ти ово?

Косовка ђевојка:

Он сијече, а цар одобрава.

Краљевић Марко:

Ко толике посијече момке?
 Ваљда има с њиме врло много
 Проклетије другова и слуга?

Косовка ђевојка:

Пошто њега царе заштићује,

То он неће никаквога друштва.
 Само има четрдесет слуга,
 Што чувају стражу око љега,
 Што сијеку наше мученике,
 — И још друга што насиља чине,
 Што су мрска и Богу и људма.
 (Заплаче се).

Краљевић Марко :

Утјеши се, Косовко ђевојко!
 Божију ти чисту вјеру дајем,
 Да ћу тебе данас ослободит'
 И платити зате свадбарину.
 Још ти ево тридесет дуката,
 Па се храни и одазла брани,
 Док с' и тебе добра срећа јави.

Косовка ђевојка (поносито):

Фала теби, незнани јуначе!
 Срамота је узет' новце твоје,
 Кад их нисам зарадила радом.

Краљевић Марко :

Узми новце, Косовко ђевојко!
 Богаташ сам, ти си сиромашна;
 Не дајем их непоштеним редом,
 Већ их дајем из мог сажалења,
 Што дубоко осјећа ми душа
 Према твоме жалосном стању.
 Узми новце, љутити ме не мој!

Косовка ђевојка (колебајући се):

Не, не, ипак примит' их не могу.

Краљевић Марко :

Разноликим тужним догађајим'
 Иједа је препуна ми душа,
 Па бар ти још љутити ме не мој,
 Не одбијај понуду ми скромну,
 Узми новце, испуни ми жељу!

*Косовка ђевојка (примивши с дубоким
 поклоном):*

На пошљетку кад их узет' морам,
 Онда хвала по хиљаду пута.

Краљевић Марко :

Сада иди милој кући својој,
 Забашури намјеру ти мрску,
 А не бој се никога до Бога,
 Бог ће дати — па ће добро бити!

Косовка ђевојка :

С Бого остај! Поново ти фала,

Бог ти дао више нег' што и сам
У животу помислити мог'о!

Краљевић Марко:

Фала, сестро на твом благослову!
Да Бог да те добра срећа нашла!
С Богом пошла!

Косовка ђевојка (одлазећи):

Куд год иш'о срећан пут ти био,
Нек те Господ свемогући штити,
Племенито милостиво срце
Нек ти сваком срећом Бог награди,
За сироте милостиву душу
На ономе блаженом свијету
Нек ти Господ милостиво прими,
— Овог нек ти свако добро даде,
К'о што и ти сиродињи дајеш,
Божјија те десница бранила,
К'о што и ти паћенике браниш.
(Задње ријечи губе се у даљини).

ПОЈАВА ТРЕЋА.

Краљевић Марко

(сам, гледајући за Косовком ђевојком):

Ах, сирота из даљине још ме
Непрестано благосиља ено,
Колико је ова добра душа,
Препатила за кратко вријеме.
Ал' се не бој више, добра душо,
Ако Бог да и срећа јуначка
Арапина више бити неће
На овоме бијелом свијету.

(Замисли се).

Ој, давори, ти Косово равно!
Шта си данас дочекало тужно
Пошље нашег честитогa кнеза:
Не смије се србин оженити,
Док не плати свадбарину тешку;
Па још она друга гњусна дјела,
Што их нема више на свијету.....
Авај, авај, сиротињо рајо!
Шта си данас дочекала тужна
Пошље првог сретнога живота.
Тешки ланац стиска српску земљу,
А на земљи очајног Србина.
Косовом се паклена власт шири,
Бе је прво била српска влада
С Душановим мудрим законима.
Тужно наше несретно Косово,

Какво звјерство сада трпит' мораш.
 Боже, Боже, шта се дочекало,
 Србину се врло ниско суди!
 (Отме му се суза).

Сузо моја! колико си и ти
 Осјетила сада силан удар,
 Те из мога полијећеш ока;
 Мора да си и ти врло много
 Потресла се од силног зулума,
 Те ми квасиш растужено лице.
 Земљу квасиш — ваљда да се из ње
 Роде нови српски витезови,
 Који никад неправду и силу
 Не ће трпит, нит' се покорават'
 Том бјеснилу душманина дивљег.
 (Подигавши десну руку).

О, деснице, моја снажна руко,
 Што си тако успламтила јако?
 Крв у теби врло узаврела,
 Те набреккле жилице ти топле;
 Прсти ти се грчевито купе, —
 Нешто слутити, деснице јуначка,
 Заиста ми пророкујеш битку.
 (Загледајући сабљу).

Ој, челична бријеткиња ћордо,
 И ти канда из кора пол'јећеш,
 Жедна крви равбојиште тражиш.
 (Погледа на страну):

Вид' топуза на милом шарину,
 Како се је силан опружио,
 Ишчекујућ' ломљаву и тресак.
 (Гњевно):

Ој, шарину, добро моје мило,
 Паси крвљу заливену траву,
 Сада ћемо Арапину мрском,
 Да му одмах за увијек платим
 Свадбарине косовских јунака.
 (Полазећи раздражено):

С Богом мјесто несреће и бола,
 Ђе толику исказа ми тајну
 Смртним страхом Косовка девојка.
 А тако ми моје вјере тврде,
 И тако ми Бога истинога,
 Све ћу данас осветити часно,
 Или јунак погинути славно!
 (Нагло оде љутит).

ЗАВЈЕСА ПАДА.

(Свршиће се).

ХИГИЈЕНА УХА

написао др. В. Кецолино, превео Ј. Кујачић

Б. с. и.

(Н а с т а в а к.)

III.

Хигијена одраслог човјека.

Осим тога многи се работници налазе под утицајем влажне ладноће. Ова изазива врло често катар носа; за тијем се појављује стеноз Евстахијеве трубе и катарно запаљење средњег уха. Највише су подвргнути овом шкодљивом утицају (влажне ладноће) служитељи на жељезничким путовима и разним машинама. Они, дакле, најчешће страдају од ушних болести, које при постојаном узроку овом доста брзо пролазе, али се веома ријетко сасвијем потпуно лијече.

Ми се ипак надамо, да ће управа жељезних путова обратити повише пажње на то и постарати се, да сачува своје чиновнике од ушних болести, јер ове (болести) могу бити узроком великим несрећама на гвозденим путевима. Потребно је не само са санитарне (здравствене) него и с чисто човјечанске тачке гледишта, да све оне, који желе ступити у службу на гвоздене путеве, као и оне, што већ служе и страдају од разних ушних болести, тачно и веома пажљиво прегледа љекар. То се питање већ претресало на ото-ларингичном конгресу у Павији. Глухијем људима не треба ни пушити ни шмркати дуван. То је правило, управо, противно опћему мишљењу, које је до данас постојало. Шмркање дувана може изазвати тешке ушне болести. Врло се често сретају веома упорни катарни у Евстахијевој труби и средњем уху.

Жватање дувана изазива непријатне појаве у околини слушнога, управо као и у области оптичног нерва. Преферано употребљавање алкохолних пића забрањује већ опћа хигијена.

Још ми остаје, да покажем, у каквом одношају стоји ухо с физичним и душевним благостањем нервно-болеснијех. Ствар је у томе, што човјек помоћу слуха прима пријатне и непријатне утиске из спољашњег свијета. Зато сада на најстрожијем научном основу препоручују каткад музику, као врло добро терапевтско средство. Ја сам имао прилику присуствовати на ком музичном лијечењу у Salpetriere у Паризу. Сам је знаменити Charcot та

њу (музику) примијенио на нервним болесницима, који су уз то страдали меланхолијом.⁷⁾

Потпуно право говори Mantegazza: „човјек није ништа створио; само има једна једина ствар, коју је он створио и које без њега не би било, а то је музика“.

Најмањи ушни болови, као н. пр. сумпорни чеп, могу изазвати душевна растројства, као и од најтежих ушних болести, н. пр. слушне халуцинације и меланхолије. Више података о том може се наћи у мом дјелу: „Disturbi psichici provocati e sostenuti dalle malettie auriculari (1888. год.).

Хигијена уха има особити значај за пјеваче, јер је за њих финоћа слуха куд и камо важнија од јакога гласа.

Има врло много пјевача, који не гледећи на слаба гласна средства, производе велики ефект својим пјевањем; зато они имају једино да захвале томе, што имају веома фини слух.

Према томе сваки пјевач треба да обрати особиту пажњу на најмање растројство свога слуха и да их лијечи најрационалнијим путем; јер њему треба не само добар него и фини слух.

Колико ли би пјевача куд и камо боље пјевало, кад би само имали побољи слух! — Колико ли пута силно напрежу свој глас једино због тога, што им није ухо музикално! Колико ли их се мора отказати од глумачке каријере само зато, што им орган слуха страда од непријатне и немиле болести! Има доста људи, које сматрају немужикалним, јер бајаги

7) Colombat у свом дјелу „Musique dans ses rapports avec la santé publique“ (1873. год), гдје предлаже, да се изучи музика с хигијенске, терапевтичке и етнолошке стране, говори, да она чини разне утиске на нас. Тако она дјелује на човјека: 1) побуђујући у њему разне осјећаје, 2) она дјелује на ум и на душу изазивајући разнелице и силне осјећаје, 3) ова утиче на „ја“, уздижући помоћу великог закона асоцијације идеја наново на чувствену висину већ давно заспале душевне осјећаје. Музику оцјењују различно према узрасту, темпераменту, полу, карактеру и приликама, у којим се она извршује. Под утицајем музике пулс (дамар) постаје бржи, лице живље и руменије. Сви се физиолошки процеси извршују брже, варење хране постаје правилније, мишићи добијају више снаге. Греју вели о утицају музике на крвну систему: „метнем три прста од десне руке на артерију лијеве (руке) и пјевам арију у ритму с пулсом. После неколико минута почнем пјевати у другом ритму и примјетим, како се брзина пулса измјењује, т. ј. увећава или умањава, а уз то тежи, да одговори ритму пјевања.“ Berlioz нам слика веома јасну слику субјективних осјећаја, које је он испитивао сваки пут, кад год му се дала прилика, да слуша какво велико музикално дјело: „сав сам обузет некаквим управо гровничавим утисцима.“ С почетка осјећам нешто веома пријатно, узбуђен сам, узбуђење расте све више и више с увеличавањем и силом мотива и изазива примјетно убрзање у крвотоку. Пулзација (било) артерије је врло велика; сузе, које обично показују крај пароксизма, служе као знак даљњег узбуђења. За тијем настаје друштвено (асоцијативно) скраћивање мишића, сви дјелови тијела почињу конвулзивно дрктати и мало да се не парализује (мишићно скраћивање). Почине ме глава бољети и ја надам у несвијест.“ Познато је да је знаменити вјештак Hugo van der Goes, ученик Jan van Dyck'a, кад је изгубио своју прекрасну жену, с ума сашао. Из такога стања изведен је једино помоћу религиозне музике и пјевања. Једном чује он великолепну пјесму, која учини на њега тако силан утисак, да је горко заридео, и од тог му се часа повратила свијест. У неким случајевима може изазвати веома непријатне и штодљиве појаве. Многи осјећају слушајући лијепо музичку неку непријатност и уз то настаје врло често усиљено дисање. Осим тога музика може послужити прекрасним средством за васпитање народа, и производи, као таково, на њих (народе) знатан природни утисак. Она може пробудити у човјеку много племенитих осјећаја. Музика по својим средствима надмашује све друге вјештине; оне дакле изазивају пред њом (музиком), која је пуна живота и која чини на нас величанствени утисак контрастом тонова, акордом и комбинацијама најразличнијих ритмова. Музика може пробудити и слаби дух, предати му свој покрет, пробудити у њему мисли и осјећаје, који дримају у сваком човјеку с реда.

немају за то потребног слуха, док међу тијем они у самој ствари само страдају од ушних разних болести, које последије правилног лијечења могу сасвијем изчезнути. Њихов слух постаје тада исто тако музикалан као и свих других, потпуно здравих, људи⁸⁾, разумије се, ако се растројства могу сасвијем уклонити.

Треба још казати, да хигијена најстрожије забрањује покривати дјетињу главу тијесном и малом капицом, која би одвише притискала ушне шкољке; исто тако не треба настицати тако капу, да их (уши) савија доље. Ако су уши оклепљене, то их ноћу треба вјешто везати, али нипошто претезати. И то треба напоменути, особито женској страни, да никако не треба уши теретити тешким менђушама.

IV.

Опћа правила

С оввијем правилима ја се обраћам нарочито матерама, јер је управо њихова најсветија дужност, да воде бригу о цијелој фамилији. У своме предговору у дјелу: „Trattato sulla difteria“ (1887. год. пар. XXI.) ја сам написао: чини ми се, да је куд и камо потребније жени него човјеку, да зна бар најосновније појмове хигијене, јер је њезина дужност, да пази на здравље у фамилији па и у друштву. Историја свију времена показује нам, да је цивилизација свакога народа ишла упоредо с моралним и интелектуалним развићем његових жена¹⁾. Montesquieu говори: „Човјек ствара законе, — а жена нарави. Сама је природа назначила жени, да служи, и то с великим трудом, човјечјој породици. Па да би се жена попеда на висину, која одговара њезином позиву, потребно је, према томе, разумно и здраво васпитање њезина срца и душе. Ја би желио, да се жене, којех душевне способности далеко више стоје него умствене по мање занимају геометријом и страним језицима, а мјесто тога да се више упознају с историјом, својим рођеним језиком, природним наукама и у опће свијем тим, што им помаже, да су од користи у будуће својој фамилији и у опће својој отаџбини. Ја би желио, да се оне, као жене у Швајцарској, Сједињеним сјев. Амер. државама и др., не туђе од хигијене и у опће упознавања с медицином. Свакоме је познато, од какве је важности мајка у постељи болнога дјетета; због тога јој (мајци) не би шкодило, кад би владала каквим год хигијенским знањем, којим би могла и самом љекару на руци бити. Таким пријекором

8) Vigna тврди, да се то, што сви називају „музикалним слухом“, оснива на способности стварати слушна осјећања а не на степену акустичног осјећања. Многи вјешти музичари или пјевачи фатају и најмању разлику у тоновима па ипак не владају финим музикалним слухом. Професор Biagio Miraglia говори, да музикални таленат не зависи само од функције уха: Ако се говори о добром или рђавом музикалном слуху, разумјевајући под тијем добра или рђава композитора или у опће музиканта, то ће то бити условно схваћање, јер је ухо апарат за примање тонова и предавање истих мозгу. Овдје се они групирају, постају од њих разни акорди и мелодије, што и даје музику у свој цјелини. Овдје треба тражити материјалне услове, који састављају основ музикалног таленгу. И тако ухо треба добро чувати још и због тога, што оно претставља собом орган, чија је функција примање музикалних тонова. — Без сумње је Beethoven, пошто је већ оглулио у младим годинама, ипак могао писати ноте, које су се рађале у његовој души. У птица пјевачица, како мушких, тако и женских nervus acusticus је поједнако развијен, па ипак пјевају само прве, јер је у њиховом мозгу веома добро развито средиште истог (n. acus.), чега нема у женских индивидуа.

пребацује мајкама у свом дјелу Foussagrives Тај је автор. међу осталијем, написао прекрасну „Хигијену мале дјеце“.

Без сумње пријелаз од дјетинства момачком узрасту јавља се по статистичким податцима временом најопаснијих ушних болести. Узрок те појаве не налази се у слабости организма, као што обично говоре, него у носним катарима, који баш у то вријеме врло често наступају; за тијем инфекционе болести, болести путова за дисање, као н. пр. бронхит и др., могу изазвати то исто, јер при кашљу патогенија бактерија може бити пренесена у ухо и изазвати тамо запаљење. Не препоручује бадава Bezold, да се озбиљно обраћа пажња на уши и да се пажљиво прегледају (уши) у дјетињству за вријеме инфекционих болести и болести апарата за дисање. Ја морам са своје стране додати, да увијек треба слух у сифилистичнијех испитивати, јер је ухо врло наклоњено сифилису, т. ј. веома је осјетљиво према тој болести. То је позитивно основни клинични закон, да, ако је млад човјек изгубио у кратко вријеме или у један ма слух без икаквијех повреда у средњем уху и т. д. — узроком тога треба сифилис држати. Подробније о томе питању ја сам исказао у својој монографији (1888) „Sifilide acquisita ed ereditaria dell' apparato auditorio nelle sue tre sfere e nei sui intimi rapporti con la regione naso faringea.“ Симптоми малокрвности, подушница (шкрофла) и насљедног сифилиса — подушница јасније него ичега — појављују се у дјетињству и изражавају се у томе, што запаљење слузне опне у устима узима хронични карактер, што даје опет особите услове за распрострањење запаљења на Евстахијеву трубу и средње ухо. Према томе треба се држати овог основног правила: никад не треба запуштати оштра и хронична запаљења носа и уста, јер она (запаљења) изазивају не само болести уха него дају још плодно земљиште развоју разних микроорганизама, разних инфекционих болести, као п. пр. дифтерита, скарлатине и др. Статистика показује нам, да субјекти који лако болују запаљењем слузне опне носа и уста, дају највећи број ушних болести.

У добу зрелости завршује се, као и других органа, развиће уха. Евстахијева труба достиже пуни развој у свом коштаном дијелу а средње ухо усљед повећавања промоторија постаје уже⁹⁾. Ако се орган разболио у вријеме ове нагле физиолошке радње, то су и патолошке измјене далеко веће него у другим приликама; појава запаљења средњег уха показује се тада врло очито; у таким случајевима образују се гранулације и запаљење се шта више привата и саме кости. Управо тако непријатни ток примају и хронични катарни носо-ждрне шупљине, те и с те стране грози ухо у дјетињству велика опасност. Зато ја и опет велим: лијечење ушних болести не треба никад и нипошто одгађати с једног дана на други, а особито у периоду развића организма; јер баш у то вријеме повишења физиолошког рада не смије бити нарушена цјелина и неповредљивост органа, треба дакле избјежавати сваку и најмању његову (органову) бољу. Све, што је казано овдје о периоду дјетињства, може се примијенити и времену менструације, јер између женских полних органа и средњег уха постоји веома тијесна, вазомоторна веза. Већ с те чисто отијатријске тачке гледишта заслужује особиту пажњу свако функционално растројство у женској полној области. У вријеме менструације опажа се обично још горе страдање уха, — наиме, ако је трофично или нервно растројство —

9) Објаснити промоторију.

тако н. пр. првични склероз бубне дупље, особито, ако се процес распро-
стро на лабиринт, или ако се већ појавило гнојно запаљење средњег уха.

Моја честа посматрања дају ми право, енергично устати против
мишљења, које је врло распрострањено, а то је, као да се бајаги ушне болести
јављају правим посљедицама женске бремености. Тако н. пр. имао сам
прилику излјечити једну даму за 4—5 дана од фурункулотног запаљења
слушног пролаза, док су јој други препоручивали, да чека, док се не
растави са својим бременом, које је, бајаги, изазивало болест. То се исто,
да како, тиче и гнојног запаљења средњег уха и других болести.

И пол показује утицај на развиће и ток ушних болести. Људи обично
чешће него жене страдају ушним болестима, јер су они више него оне
(жене) подвргнути утицајима, који болест за собом воде. У дјетињству, као
што се то види из статистике, нема још те разлике.

Али се млада дјевојка или жена жали, да је нешто у уху боли,
треба дознати, да то не зависи од истерије. Па и нерво-патолог је дужан
увијек испитати стање уши. Опћа нервност може изазвати вазомоторна
растројства у унутрашњем уху, чега се ради могу појавити у уху шумови.

Од вас, мајке, захтјевам, да обратите своју пажњу — а то вам је
дужност — на ове моје овдје савјете; тада нећете видјети у своје дјече
таквих болести, које би им могле одузети најглавније чуло њихово, које
везује њихово срце с вашим и које има тако велики значај за њихову
интелектуалну и социјалну будућност. Због тога је нужно, што је могуће
раније, почети лијечење, да се разумије се, ако се појави болест — ушних
болести, особито катарног и гнојног запаљења бубне дупље. Што се доцније
лијечи, тим се виша сметња јавља на путу потпуног оздрављења; и ако се
може постићи — што ријетко бива — посљедње, то ипак увијек остаје мање или
више притупљење слуха. Чим су се само појавили поновни (вторични) болови,
као: перфорација, атрофија ете., може се постићи једино дјеломично излјече-
ње средњег уха. Не треба бити лекарем, да се разумије, да гнојење у
шупљини, што се налази у непосредном дотицају с мозгом, може и овдје
изазвати запаљење, meningitis, а то је смртоносна болест; много дјече гине
од те ужасне болијести, изазване једино запуштеним гнојењем унутра у
уху. На велику несрећу још и данас постоји у народу мишљење, да је
здрово, када гној тече, јер то, бајаги чисти мозак. Но и у таком случају
кад течење гноја не би изгледало опасно, то ипак гној може провалити
њезне пролазе, т. ј. препонке на улазима, у лабиринт, т. ј. membranam
fenestrae ovalis и membranam fenestrae rotundae; тада настаје поновна (вто-
рична) глувоћа, која се већ ни чим излјечити не може. Vonnafont, ушни
љekar у Паризу, вели, да је процентни одношај лијечења обратно пропор-
ционалан узрасту ушних болесника: од дјетињског до младићског узраста
излјече се, или најпослије побољшају се све ушне болести с изузетком
урођене глухоће и болести, које долазе од централног растројства и од
тога, кад се разболи сами слушни нерв. Између 15 и 30 година излјече
се $\frac{8}{4}$. У старијим годинама одношај се мијења обратно: неизлечивих и
мало излечивих случајева, тим је више, што је пацијент старији. Право
рећи, амо не спадају случајеви, изазвани лако удаљивим препрекама, које
се тако често еријетају у старим годинама, као на пр. затискање слушног
пролаза. Те је случајеве лако познати помоћу доброг освјетљења; сасвијем
није нужно у таким случајевима лутати — тако да се изразим — које

куда, као што раде многи и дан данас, и примати се тако смјело дијагностичних и прогностичних мјера.

Ја ћу се користити случајем и показати практичнијем љекарима, да се неки љекови показују врло шкодљивим за слух; амо спадају прије свега разни кинини и њихови препарати, а затијем салицилиа кисјелина ($C_7H_6O_3$) и њезине соли. Узмимо, да их врло често ни чим не можемо замијенити, па и у таком случају нико не треба прописивати веће дозе и давати их послје подужих размака времена, особито треба бити опрезан у том случају, кад већ постоји какво год функционално растројство слуха. Салицин изазива тада хиперимију у лабиринту а усљед тога и трофична растројства у области lamina basilaris. Најпослије сретају се сталне измјене у структури па усљед тога и глувоћа.

Кау сам ја примјеђавао у својих болесника за вријеме лијечења, да ушни шумови и глувоћа напредују, то се увијек рађала у мени сумња, да им није ко осим мене давао кинине, и збиља никад се нијесам преварио. По моме мишљењу салицијево-кисјели кинин је у том правцу најшкодљивији између свију препарата. Овим дјеловањем сачицила и кинина на ухо и објашњава се њихово својство у погледу слушног растројства, које је скопчано с врло тешким моторним боловима (главобоља), што се опажа н. пр. при Mennier'овој болести. Charcot препоручује, да се човјек при тој болести користи кинином, јер, вели, он дјејствује на осјетљиво средиште. Још се бољи и бржи резултати постижу у таком случају помоћу салицинове кисјелине, из чега се јасно види, да салицил непосредно дјејствује на нервну сферу уха. Глувоћа се такођер изазива врло често и Chenopodium vermifugium'ом, који се употребљава у Америци, као средство против глиста.

CRNE GORE ĐURĐE

(Н а с т а в и њ е с е.)

Ратовање и његов значај по опште човјечански прогрес и цивилизацију.

Написао професор Јован Николић.

(П а с т а в а к.)

„Јунаштво је цар зла свакојега,
„А и пиће најслађе душевно,
„Којим се пјане покољења!...“

П. II П. Њ.

Али Круноносци и Власници, којијема је у рукама живот и судбина не само генија и јунака, него и свију смртнијех јадника и мученика, више пута и већина њих, у опијуму своје славе и величине, забораве на праведни суд учитељице људскога живота — историје, као и на праведни и неумитни суд Праведнога и Вјечнога Судије, пред којијем се јављају са рачунима својијех дјела. Оној страни гробнијех врата цар и војин, богат и убог! — Када, велим, круноносци и власници у опијуму своје славе и величине, у сјајности и помпозности дворскијех церемонијала, у јечи и хармонији музикалнијех звукова, у звекету чаша и „диму виненоме“, — у безбројности комплимената и ласкања дворскијех куртизана и другијех продатијех и купљенијех људскијех душа, — забораве и са ума смећу велике одговорности пред Богом на ономе, а пред историјом на овоме свијету, — чудновато за нас грешне изгледа, како могу као људи заборавити и пре-небрећи велике своје моралне, материјалне и физичке дужности према својој срећи и потомству?.. По вјечнијем законима Бога и природе и по принципу свију људскијех закона срећа и потомство свакога човјека од сиромаша до цара наслеђују од својијех очева, ђедова и прађедова сва права и преимућства и сва богатства и достојанства! А по вјечноме и непобитноме принципу науке све болијести, које су помијешане са крвљу извјесне личности свагда и без искључења прелазе у крв и организам на потомство са оца на сина до деветога кољена!.. Тако исто по вјечном и непобитном теолошком, моралном и филозофском принципу свију вјера, свију народа и свију вјекова и времена сва зла и неправде, које човјек за свога живота учини, прелазе у вјечна времена на право и невино потомство бездушника, без савјесника, тирјана и мучитеља мученога човјечанства!..

Као што је познато, у свакој људској радњи на свијету бивало је, бива и биће зла и добра, правде и неправде, тако је исто бивало, бива и биће у ратовању. Али ми, да што краће, правилније, јасније, критичније и логичније одговоримо на предпостављено наше питање: „пошто је историја човјечанства пунана ратова, да ли су ти ратови вукли за собом више злијех или добријех пошљедица по човјечанство и да ли су и у колико су пома-

гали или на путу стајали општечовјечанскоме прогресу и цивилизацији?¹¹ — Ми ћемо у кратко ово питање довршити.

Као год што је првобитно човјечанство најприје у борби са животињскијем царством дошло до побједе над њим, од њега се одвојило и његовијем господаром постало, па се после у засебна одјелења груписало, и, као год што су те одјелне групе човјечанског друштва, подијељене на родове, племена и народе у својој међусобној борби и ратовању дошле до државе и државнога система, као првога темеља и услова за човјечански спстанак и напредак, тако је исто и човјечанство груписано у засебне већ уређене државе и народе отпочело међусобну борбу и ратовање и побједом једнога народа и државе над другијем, уговорима, договорима и условима мира преносило културне тековине једнога народа и државе у другој, и, најпосље више културне државе коалицијоно — (заједнички) силом оружја и крвопролићем преносаху културу и цивилизацију на некултурне и дивље народе по свијету. Дакле, као год што звекети мачева и штитова Александра Великога, Јулије Цезара, Октавијана, Калифа Омара, Карла Великога и др. шираху стару источну, мисирску и јелинско-римску културу по цијеломе тада познатоме свијету, тако исто грмљава топова и пушака и звека мачева јевропско-христијанскијех војвода: Фердинанда Кортеса, Франца Пизаро-а, Вашингтона, Венијамина Франклина и др., — у Новоме свијету; Валентштајна Густафа Адолфа, Карла XII, Петра Великога, Лудвика Великога, Наполеона I и његовијех маршала и генерала, Велингтона, Шварценберга, Кутузова, Суварова и др., у Јевропи — створише једну велику заједницу коју ћемо назвати *Културним Човјечанством*,¹¹ које попут каквога грандиознога живота организма живи и напредује културном и цивилизаторском циркулацијом. Културно човјечанство, велимо, креће се културном и цивилизаторском циркулацијом зато, јер помоћу комуникације, поште и телеграфа сваки културни проналазак, који би био користан по човјечанство, када се пронађе у Нев-Јорку, у Новоме Свијету, за врло кратко вријеме за тијем проналаском користе се у Паризу, Лондону, Бечу, Петрограду и т. д. Културни проналазак, па био он научно-књижевни или технички, када се пронађе у Паризу или каквој другој јевропекој вароши, одмах се с њим користе становници Капштата, Калкуте, Мадраса, Бомбаја, Пекинга, Јапана, Вашингтона, Сиднеја и других. Зато и назвасмо Свијет Културним Човјечанством, а његове научне, техничне, економне и комерцијално-прометне тековине, којијема се помоћу комуникације, поште и телеграфа цијели свијет користи, културном и цивилизаторском циркулацијом,¹¹ свијет је постао једнијем човјечанством још и то понајвише и у смислу ратовања, јер прије сто година могла се борити и крв људска проливати не само у Новоме Свијету и у далекој Азији и Африци, него и у некијем дјеловима Јевропе, да неке државе и народи и не мисле о томе; а данас пак, када се чује, да грми топ и пушка у најдаљем крају свијета, политични и војнички свијет обрати на то пажњу, као да се је то догодило у најкраћој близини граница какве државе или народа. —

Као што је познато културно човјечанство опколило је и обухватило цијели свијет, али га није још свега потопило. Велики исток и на њему многомилионо монголско племе, као и африканске просторије са многобројнијем црначкијем племенима опкољени су са свију страна културом и ци-

11) Која покреће, оживљује и усавшава опште човјечански организам Великог културног човјечанства.

визацијом; али нијесу још, као здрави културни органи, ушли у састав Великога тијела културног човјечанства. Као што није ни један дио земље на свијету цивилизован и култивиран, у Новој Историји није најприје јевропско-христијанском крвљу орошан, тако исто сви ти дјелови земље остаће у данашњем некултурном стању све докле, доклен се год и тамо не-зачује грмљава топова и пушака и звекет мачева садашњијех или будућијех христијанскијех војвода!.. —

Та нова будућа и неминовна борба „међ’ Истоком и међу Западом!“ — која би требала да доврши овај дугачки период од првочетног тројанског ратовања и да измири Запад са Истоком, имала би се састојати не само у томе, да уведе некултурне народе Старога Истока у коло Културнога Човјечанства и да култивира и цивилизира још заоставше земље и народе у научном, техничном, економном и комерцијално-прометном смислу, него још да цјелокупно човјечанство буде у једно и морално и идејално човјечанство. Да на мјесто већ престарјелијех, преживјелијех и изанђе-лијех религиознијех идеја и начела: Буде, Бrame, Зороастра, Конфучија и другијех засијају чиста и света начела христијанске науке — *људске јед-накости!* Да се на мјесто старијех Цамија и другијех здања источнога култа подигну „Свете куле под сјењ Распјатија!“ — Да се тамо на мјесто већ застарјелога, грубога начина приношења жертава и обреда принесе у „Светијем Кулама!“ безкрвна жертва Сина Божијега, која је прије 20 вје-кова за све човјечанство, а не за један или неколико народа принесена и која духовно веже Небо и Земљу, Божанство и Човјечанство! Да на висинама владалачкијех престола сједну на мјесто деспота, тирјана, гонитеља и мучитеља мученога човјечанства, Помазаници божији, Заштитници правде и слободе. Бранитеља *права својих, чувари људске части и поштења, покретачи човјечанске среће, прогреса и цивилизације!* Покровитељи угње-ченијех, слабијех и нејакијех и Дароватељи помоћи и милости мученоме човјечанству!.. Да у царскијем палатама мјесто полигамите — (млогожен-ства) и сваковрне деморализације засија христијанска светиња домаћега живота, која ће са висина владалачкијех престола моралнијем сјајем сјати и човјечанству као узор за углед служити!.. У кратко; да посљедица те будуће и неминовне борбе буде *основање културнога, моралнога, и иде-јалнога општествојанскога царства Највишега Цара. Војника и Поборника за Правду Сина Божијега!*.. —

Попут позоришне арене, на којој се дилетанти у разнијем дамскијем чиновима појављују и своје улоге одигравају, тако су се ове прилике у течају тридесет вјекова од првога сукоба „међ истоком и међу Западом“ — од тројанскога ратовања до данас, појављивале историјске нације на арени човјечанске историје и на њој са мачем и пером своје културно-цивили-заторске улоге одигравале!.. — Колико је која историјска нација у својој улоги успјела и која је од њих културно-цивилизаторске вијенце славе са историјске арене однијела, трудно је у овој расправи одредити, него је то задаћа ратне и културне историје човјечанства. Шта су грчко-маке-донска, римска и германска нација учиниле као и славенска и друге познато је и у велико већ раеправљено; него шта ће која учинити и какву ће улогу у будућој новој и неминовној борби одиграти, која мора претходити основању општег моралног и идејског царства и довршити вјечну борбу „Међ’ Истоком у међу Западом?...“ —

Научени свијет, особито овога вијека, пошто је већ у велико проучио

прошлост човјечанства, његове друштвене појаве и промјене и пошто је у потанкости видио како се *окретало историјско коло среће* како поједи-нијех личности, тако исто и националности, како су се поједине историјске личности у својим ратнијем, политичкијем, дипломатичкијем и литератур-нијем улогама мијењале, а тако исто и историјски народи и државе поја-вљиваху се на арени историје и у извјесној историјској периоди своје улоге одиграваху, па се са арене уклањаху и своје улоге другима наро-дима и државама успуваху. Све то научени свијет, пошто је претресао и и проучио, пошао је даље, да се по прошлости и садашњости упушта у нагађања што мора сљедовати у будућности. —

У великијем шумовитијем планинама порасте једно дрво једне врсте и у велико се разграна и за много времена својом висином, гранама и поностијем узрастом надвиси и надмаши сва около себе древца; али посље током времена усред средине дрвета појави се трулеж, која се постепено по цијелој организми дрвета расиротре и почне лишће жућети и грање венути и опадати докле се сав организам дрвета стропшта и у земљу претвори. Из самога коријена тога дрвета или искрај њега изниче друго дрво друге врсте и заузима мјесто, положај, величину и поноситост онога панулог и у земљи претворенога дрвета. Ово пак новоузрасло дрво по природном закону опадања опет подлегне разрушењу. Оно угине постепено као и прво од унутрашњег трулежа, или од какве спољашње силе. Оборе вјетрови, људска рука или пад каквога сусједнога дрвета, које је већ морало падати. Дакле било тако или овако види се непрестана и неизјезна промјена растења и опадања у биљној царству. Попут тога, а по закону растења и опадања бива нешто тако и у царству човјечанскога друштва. —

У великом стаблу индојевропскога коријена огранци којег племена спа-дају: Романско, германско и славенско вићели смо сву ратну, политичну и кул-турно-цивилизаторску силу и величину прва два племена. Та два племена заузимаху грандиозни простор на арени човјечанске историје и кроза много вјекова играху велику културно-цивилизаторску улогу, посљедице које се данас у цијелој човјечанству познају.

Међу тијем велико славенско племе такву и толику културно-цивили-заморску улогу није одиграло као романско и германско племе; али за одбрану јевропско-христијанске културе и цивилизације, особито од напада исламско-османске инвазије са истока, учинило је више него прва два пле-мена. Но у томе западни научени свијет друкче тврди и говори: *да је јевропско-христијанску културу и цивилизацију од исламско-османске инва-зије спасао једино геније Запада*. То се тако на западу дуго времена гово-рило, писало и вјеровало. Али у најновије вријеме научењаци словенскога Православнога свијета доказали су, особито знаменити ерпски научењак и дипломат доктор Јован Ристић у својој академској расправи „*Ранке и Србија*“ „*да Јевропу, њену културу и цивилизацију није спасао од исламско-османске инвазије генији Запада него генији словенства и православља.*“ —

Када Јевропи и њеној култури и цивилизацији грозијаше страшна опасност са истока, западно-христијански господари вођаху међусобне ра-тове, њихови дипломати мијењаху мапу Јевропе и на зеленијем асталима дијељаху Отоманско царство, а западно католичанско свјештенство пропо-вједаше нове крсташке ратове и разносаше ратне прокламације од Ватикана по Дверовима Христијанскијех Господара на Западу, — онда се Славенско-православна крв продијеваше по областима потомака Цингисхана и Тамер-

лана, Османа и Оркана и другијех страшнијех источнијех чалмоносаца!... Када се романски и германски господари и њихове војводе са својијема армијама бораху и између себе христјанску крв пролијеваху около богословскијех доктрина Хуса и Виклефа, папе и Лутера, Калвина и Цвинглија, — онда славенско-православни Господари и њихове војводе ломљаху тврде круне исламскијех Господара Царства: Казанскога, Астраханскога, Бурђијанскога, Кавкаскога и Кримскога! Када од страха османске силе и јањичарске вике бијаху умукла звона на црквама Беча, Златног Прага и Минхена, онда Козачки војвода Јермак Тимотијевић разгоњаше азијачке орде по просторијама Сибирскога царства, а војводе Екатарине Велике: Румјанцов, Орлов и др. побјеђиваху на мору и на суво неустрашиме орде „Цара Царева“ по обалама Црнога и Каспијскога мора! Када милиони развијех народности Балкана и влашкијех, поносницјех и дунавскијех равнина стењаху под притиском османскијех и јаничарскијех силесија и када се слављаше име Светога Пророка са бедема: Ниша и Биограда, Варадина и Будима, онда се по српскијим горама Клисури, Романији и др. чујаше поклич, вика и грмљава џефердара српскијех хајдука Грујице и Новака, Цмиљанића и Јанковића те витезови испод Ловћена, Кома и Дурмитора остадоше као неприступни бедеми и бранитељи дома, вјере и слободе кроза сва мукотрпна времена до дана данашњег!.. —

Доклен се на Западу договараху и спремаху владалац и барони, ритери, папски делегати и други феудали у својијем дворовима и палатама како ће ступити у борбу за одбрану христјанске културе и цивилизације, докле се сасатвљаху комитети, скупљаху новце и за новце купљаху војску, док се међу собом препираху ко ће по роду, крви и старинскијем и личнијем заслугама предузети славну команду над скупљеном и купљеном војском и с њом побрати вијенце славе на бојноме пољу и напосљетку, најглавније бијаше, да то све папа превиди, потпише и благослови, — доклен се то све на католичанскоме Западу тако чињаше, — доклен исламско-османска сила продираше све даље са Истока у Јевропу и заузимаше пореду Христјанске народе и државе: Грчко царство, Стару Јеладу, Румелију, Македонију, Бугарску, Влашку и Молдавију, Србију и Мађарску до самога Беча! А када Бич Свијета опејде Беч:

„Цар се маче Линцу и Салцбургу,
„А Беч Султан из топова бије!..“ —

Са врхова Семеринга и Тирола Апостолски Круноносац позиваше Христјанске Господаре, да хитају Бечу у помоћ, јер, вели се у једној између позивница осталијех царевијех; „Ако се погне оца на Хофбургу, као на Биограду, Варадину и Будиму и ако се почне славити име великога пророка у цркви Св. Стефана у Бечу, као што се слави у Св. Софији у Цариграду, онда је свршено са христјанскијем црквама и христјанском културом и цивилизацијом не само у Јевропи, него и у цијеломе свијету!“... У цијелој историји борбе „међу Крстом и Кораном и Истоком и Западом“ најужаснији и најкритичнији моменат по опстанак христјанске културе и цивилизације, бијаше онај, када се почеше подизати бијеле заставе на здањима поноснога Беча у знак, да Бечлије предају себе и своју судбину на милос и немилост великог везира Кара-Мустафа!.. — Па ша би у томе страшном и одлучном моменту са „Западнијем Генијем“, кога западни научни свијет у својијем дјелима на свакој страници спомиње? Западни Генији бијаше обамрб од страха и ужаса *Источнога Змаја!* А његови пре-

ставитељи, западно-христијански господари, на мјесто да пашу сабље, купе војске и итају, да спасу Беч, као центар христијанскога свијета, они спремаху своје дијадеме и остале дворске драгоцености, да с њима траже нова уточишта по кланцима другижех Семеринга и Тирола!.. А дух и генији словенства и удари мача великога словенскога војводе Јована Собијевскога спасавају Беч и с њим заједно културу и цивилизацију цјелокупнога христијанскога свијета!..

Из историје досадашње борбе за одбран христијанске културе и цивилизације велики број ученога свијета како словенско-православнога тако исто и западно-католичанскога у велико нагађа: „*Да је већ историјско вријеме дошло или се бар приближује, у коме ће велика Славенска Нација заиграати генералну улогу у наступајућој и неизбјежној борби*“ „Међ Истоком и међу Западом,“ која мора довршити тридесетовјековну и крвопродитну свађу са Истоком и да ће примити на себе културно-цивилизатореку мисију по даљноме и пространоме још некултивираноме источном свијету.

Међу осталијема Наполеон Велики у своје заточењу на острову св. Јелене говораше: „Пробав сам ратну срећу са свијема народима, у све три части старог свијета! Пролио сам доста крви по обалама Тигра и Еуфрата, Нила и Тибра, Ебра и Рејне, Дунава и Њетања; али ме највише изненадио сукоб са Московима и Козацима на Бородину и Березини и пошто сам промислио о њиховој великој војничкој енергији немогу на ино помислити него „да ће козачко море свијет потопити!...“¹²⁾

У Мемуарима барона Леневала, који бијаше лични секретар Наполеона I, Читамо како су се водили преговори између Наполеона I. и Александра I. о подјели турске царевине. „Посље тилзитскога мира 1807 год. састадоше се, вели Меневал, Наполеон и Александар и почеше преговарати о подјели Турске. Са царем Александром бијаше његов министар Копо Д'Истрија а са Наполеоном ја и више нико. На питање Наполеоново како би се подијелила Турска царевина између Француске, Русије и Аустрије Александар одговори: Величанство! Ми можемо говорити о подјели земаља отоманске царевине на овој старини Балкана. Неки дио тијех земаља може припасти круни Вашег Величанстава, неки пак Аустрији а неки к' ушћу Дунава Мојој царевини како се у томе погодимо; али што се тиче земаља на оној страни Балкана и Цариграда, те земље и сам Цариград, по принципу наше историјске мисије на Истоку, морају припасти круни цара Мономаха а никоме другоме; зато ако ћете се о томе даље савјетовати да оставимо за балканске земље и Цариград на страни. Цариград мора словенскоме племену припасти. Он је некада био у рукама западно-христијанскијех господара, па га нијесу били у стању одржати, а када у наше руке дође остаће, као остале престолнице источнијех исламскијех господара. Цариград и културно-цивилизаторска мисија, на Истоку, (завршујући свој говор рече цар Александар, припада славенској нацији!...“ „Да, Цариград! Цариград је царство свијета! Узбуњено рече Наполеон, коме припадне Цариград томе ће орипасти културно цивилизаторска мисија цијелога свијета. — Зато ћемо сада и оставити то питање, па ћемо чекати друге прилике и тражити друге путове и начине, којијема ће се до рјешења овога питања доћи!“ —

Када су се разишли, Наполеон се обрати барону Меневалу, па рече : тајно и повјерљиво : „Доклен се посвоји Кремаљ и Русија, не дође се никада до Цариграда!... —

„Тај дан, вели барон Мeneвал, поникла је прва и најглавнија мисао Наполеона I, да за остварење његовог космополитичкога плана треба најприје заузети Москву и Русију пак тек онда Цариград и цио свијет.“¹³⁾—

Француски генерал Тијер говораше у народњој скупштини 1849 год. у Паризу : „Када Русија буде стала једном ногом на Дарданеле а *другом на Суд, Стари* ће свијет подпасти под Русијом!... Слобода Јевропе биће уништена или ће емигрирати у нови свијет!.. То ће зависти од воље Великога Цара Сјевернога.“ —¹⁴⁾

Знаменити француски научењак и дипломат Бартеlemi Сант-Хилер у својој академској расправи „Будућност Русије“ вели : „Хуманитарно поступање Русије са покоренијема народима у средњој и сјеверној Азији, културно-цивилизаторска мисија међу њима и њени политично у међународни и комерцијални односи са народима још непокоренијема, а особито велика комуникациона предузећа, којијема Русија мисли да састави Запад са богатијем Истоком преко својијех владавина у средњој и сјеверној Азији, — јасно сада показују политично првенство Русије на Истоку и будућу доминацију над Азијом, јер је Персија и већи дно средње Азије у ствари и сада руска; а када попут закаспијске жељезнице продужи комуникацију до Тихог Океана, онда пут, којијем се мислило преко Пеште и Беча за Цариград промијениће се и треба ће преко Персије и Техерана да се иде у Цариград!“

Што се тиче улоге Русије у будућој борби и историји Бартеlemi Сант Хилер говори између осталог : „Ако Русија веже савез са Француском, то ће учинити с тога, јер се нада да освоји Цариград уз њену припомоћ. Ако Француска и Русија изађу нар побједиоц из будућега рата, истина Француска ће добити нешто, али ће Јевропа бити побјеђена и Русија, сједећи у Петрограду и Цариграду са 150 милиона људи задобиће опште надмоћије не само у Јевропи и на истоку, него и у цијелом свијету.“¹⁵⁾

13) Vandal I III page 235.

14) Ратник књига XXII издање генерал — штаба кр. Српске војске страна 391.

15) Bartélémi Saint Hilaire l'Avenir de la Russie. Paris. 1882 page 81.

(Наставиће се.)

К Њ И Ж Е В Н О С Т

Уздисаји. Овако се зову скупјене пјесме, које је спјевао наш већ познати млади пјесник Новица Ј. Николић.

Поред особите вјештине пластичног сликања и лакоће версификације, у пјесмама се опажа сасвим оригинална идеја, која се чисто лијепи за срца читалаца, па дијеле с њим осјећања, те изгледа, да пјеснички производ није натегнуто усиљавање, или шаблон туђих сликова и пјесме, већ да му иста олако сама од срца тече. Родољубље је битна искра његове појезије, а њежније пјесме пуне су индивидуалних из природе узетих лирских рефлексија, обвијених елегичким тоновима, који живо ударају на жице осјетљивости читалаца.

По њима судећи, пјесничко срце обвија нека тешка сјета и горчина прошлости, коју разведрава нека нада и разбија сантиметалне праменове његових уздисаја, те ово постедено спуштање и подизање осјећаја даје пјесмама особити колорит, а пјесника слика не монотоним, већ разноликим и свуда занимљивим.

Пјесмица је на броју до 38, а цијена им је само 30 новчића. Ми честитамо младом Николићу на лијепом дару, којим нам много обећаје и желимо му, да издржи и продужи у почетом правцу, како би његов пробуђени таленат пуштао шира крила над ведријем српском небу, те топло препоручујемо ову књижицу свакоме, ко искрено жели напретка младим снагама, да развијају с добром вољом, а урођеним даром, гране лијепе књижевности.

Л Т П.

ЧИТУЛА

Читула † Њезина Свјетлост Књагињица ОЛГА ДАНИЛОВА.

Посред радости нашег Владајућег Дома, ево га испуња велика жалост; посред одушевљења цијеле Црне Горе, којијем поздравља срођивање свог Књажевскиг Дома са италијскијем Краљевскијем Домом, Црногорци од мора до Таре искрено учествују у тој тузи Дома Петровић-Његоша.

Њезина Свјетлост Књагињица Олга, једино дијете бесмртнога Књаза Данила, посљедња мила сестра Његовога Височанства, срећновладајућега нашег Господара, Књаза Николе, послје дуге неизљечиве болијести представила се у Млецима 9 септембра.

И ако љекари нејесу никаквеј нади мјеста остављали, љубав сродничка до посљедњег часа науала се, као шао се надали и Свијетла Болесница, да ће се отети болијести и приспјети на предстојеће весеље Свога Дома.

Послје смрти своје матере, блаженопочивше Књагиње Даринке, која ју је била поразила, у њежноме загрљају Свога Узвишенога Брата, Његовог Височанства Књаза Николе, који је није друкчије љубио него рођену Сестру, у топлој сродничкој љубави цијелог Владајућег Дома, у оданости и милошти цијелог народа, Књагињица Олга, за вријеме свог подужег борављења на Цетињу, била је синудла у цвјетајућем здрављу, што никад није прије, у ком је пошла код своје старе мајке, госпође Квеквића, у Млетке, да јој шћеринском љубави посљедње горке дане тјещи; и прошле године је добру старицу оплакала и сахранила.

Иза тога појавила се блијест, која је захвајевала, да зиму проведе у Кајиру; а овога љета болијест сасвијем отме маха, којој ево и подлеже.

Њезина рана смрт како у Владајућој Кући, тако у свој Црној Гори, потреса успомене, пуне најњежније милоште, најсветије благодарности и највећег поноса, које су везане са славнијем именом Књаза Данила; ове су вазда живе успомене Књагињицу Олгу свуда сратиле; и овијем светијем упменама, орожену сродничкијем сузама, данас спуштамо је у свето почивалиште, покрај Њезинојех Славнијех Предака као Њихову достојну потомкињу.

Вјечни покој праху Њезиноме!

Р А З Н Е Б И Љ Е Ш К Е

Њено Височанство наша Узвишена Књагиња **Милена** са Њиховим Свјетлостима Књазом **Мирком** и Књагињицом **Аном** прије неког времена отпутовали су били у Беч, да се информишу о стању здравља младог Књаза. У отелу Империјалу Њено Височанство имало је част примити високу посјету Његовог Величанства цара и краља Аустро-угарске Монархије. Франц Јосифа, којег је Његова Свјетлост Књаз Мирко срео и последије отпратио до царских кочија.

Бечки су доктори дали најповољнији одзив о стању здравља омиљеног Књажевића, те се са својом узвишеном Мајком и свијетлом сестром у окријепљеном здрављу повратио на Цетиње, упутивши се одма сви заједно да оплачу гроб не давно упокојене Књагињице Олге.

Паш Министар Иностраних дјела, Г. Војвода **Гавро Вуковић**, отпутовао је у Цариград, као лични изасланик Књаза Господара, да захвали Његовом Величанству Султану на љубазном позиву нашег узвишеног Владаоца и објасни узрок, ушљед којег Књаз није могао поћи у походе.

Прије неког времена у „Зетском Дому“ познати српски пјевач, **Стеван Дескашев**, давао је концерт, на ком је присуствовало поред иностранних легација и већи број нашег грађанства. Њега су асистирали и неки добровољци, чланови пјевачког друштва „Горски Вијенац“. Г. Дескашев као солиста на неке пјесме изазвао је опште одобравање експлаузивним изазивањима присутне публике. Био је у Подгорици и Никшићу с истом циљу.

Ових дана бавио се у нашој средини вриједни Србин, **Никола Манџура**, тајник занатлијске задруге у Вршцу. Уз подуже борављење међу нама, гдје је оставио трајне успомене, сматрао је за пријатну дужност, да се упозна бар у неколико са Црном Гором, те је и посјетио сусједне вароши, куда је свуда сусретан као мио гост, а пред оуласком најмилиствије био примљен од Његовог Височанства Књаза. При поласку одвео је собом 17 младих Црногораца, које Висока влада шаље по разним занатима у Вршцу, како би додоније допринијели користи и себи и земљи и у њој своју замуку остављали. Г. Манџури ми желимо срећан пут уз жељу, да се опет видимо међу ове наше кршине, а нашој браћи, младим Црногорцима уз срећан пут желимо и лијеп напредак у свом раду и у своје вријеме повратак у домовину.

Тако исто ових дана бавио се међу нама и књижевник српски, Г. **Симо Лукин Лазић**, писац књиге „Срби у Давнини“, издавалац и уредник „Врача Погађача“. Господин Лазић такође је пропутовао Зету, био је у Подгорици и Никшићима, а успут разгледао и околна знатнија историјска

мјеста. Њему је ово други пут после 12 година, да нам се јавља, те је, како рече, осјетио знатан корак напретка у свима гранама државног напретка. Својом веселошћу и љубазношћу оставио је лијене успомене. Срећан му пут и да се у здрављу опет састанемо.

Споменик бесмртном родоначалнику Династије Петровић Његоша — Владици **Данилу** живо се ради, те је већ стао на својим дивно урешеним каменим ногама са позлаћеном главом, дајући силан потресавајући утисак на историјском Орловом Кршу посматрачу са стране.

Други и трећи излети италијанаца. После оног првог заносног одушевљења, којом синови дивне Италије походише наш крај са симпатичном циљу, да се поклоне својој будућој Краљици, нашој Свијетлој Књагињици Јелени, не много после њих истим јеком појави нам се друго коло италијанаца из града Леће. Веома жалимо, што се, ушљед недостатка кола, предвојише, те заостаде њихова дивна музикална симфонија, да нас не раздрага, јер, како говораху, и један нарочити комад био је научен и посвећен Високој Вјереници.

Трећи излет био је заноснији. Ово су становници Бриндизе, људи научењаци свију грана науке, који се зарана постараше и снабдјеше колима, те свечано с музиком дођоше у варош, на којој им је секундирала наша војна музика.

По урођеној гостопримности пригорској и једним и другим грађанство је држало братску трпезу, гдје су се уз највеће одушевљење ређале најизмјеничне здравице, из којих избијаше ватрена љубав, што веже двије историјске Династије и два јуначка крва традицијама и тежњама сродна народа.

Особито су задовољни остали, што су у свијетлом Двору најљубезније примљени били.

Дај Боже да та љубав све већма пламти, на корист двају пријатељских држава.

Важнији политички догађаји у свијету.

Велики сјеверни Цар, **Никола II**, заједно са својом Августејишом Супругом, из Беча повратио се је био у Кијев, а отоле продужио пут за Бреславу, Данију и Инглешку, гдје се и сада налази. Величанственим овацијама није било краја. Путовање намјерава предузети пут Француске, гдје му се припремају ванредни, али својествени французима величанствени дочеци.

Састанак владара на ђердану. Скоро је извршена једна веома замашна и трудна чисто културна радња, свечано отварање Бердапа, у присуству Његовог Величанства Цара и Краља Аустро-Мађарске, Франц Јосифа, Краља Србијског, Александра и Краља Румуњског Карола. Значај Бердапа од неоцијењене је важности коју лако схватити може и обични поморац, јер је он до сада био једна вјековна сметња слободне пловидбе по Дунаву. — Дај Боже да овакав корак, који одавно живо братску нам Србију занима, донесе својој знатне користи у њеном економном правцу.

Сибирска жељезница. За ово нешто више од пет година, како се живо ради на гранању велике сибирске жељезнице, учинио се значајан успјех, те је ту скоро први пут влак стигао у град Томск. Све се више отварају нове пруге, а читава мрежа по учињеном пројекту биће довршена кроз 8 година у дужини од 7609 километара. То је само кадра предузети велика и силна Русија, којој се слава и величина све више и јаче пред очима блиста.

Цар Аустројски у Букарешту. Ових дана Његово Величанство Франц Јосиф вратило је посјету Краљу румуњском Каролу.

Судбина Крита. Послије толико грозних крвопролића, заузимањем страних сила, Крит доби од турске своју аутономију под врховном управом хришћанина, којег Султан бира. Садањи управитељ је Ђорџи паша Беровић из Скадра. Многи крићани : мухамеданци и хришћани добили су од Султана ордене, међу њима и сам управитељ Беровић.

Друштвени гласник.

Нови чланови. Г. Трипо Маровић, опћински тајник луштички уписао се за редовног члана.

У књижари Државне Штампарије на Цетињу могу се набавити ова пјесничка дјела Књаза Николе I-ога:

БАЛКАНСКА ЦАРИЦА	издање на финој хартији ф. 1	
”	”	на простијој хартији 60 н.
СКУПЉЕНЕ ПЈЕСМЕ	80 н.
ХАЈДАНА	70 н.
ПОТОЊИ АБЕНСЕРАЖ	70 н.
ПЈЕСНИК и ВИЛА	на финој хартији	70 н.
”	”	на простијој хартији 50 н.
”	”	издање латиницом 70 н.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

ТЕОРИЈА КЊИЖЕВНОСТИ (стилистика, риторика, поетика) за своје ученике дјевојачког Црног Царице Марије Института на Цетињу и ученике Гимназије и Богословско-Учитељске школе по рускијем и домаћим изворима саставио **Ј. Љевава**. Цијена 1 ф. —

ОГЛЕДАЛО СРПСКО 1 ф. и 50 н.

ЈУНАЧКИ СПОМЕНИК 50 н.

ГРАХОВ-ЛАЗ, спјевао *Ст. Владислав Каћански*. Друго проширено издање 15 н.

ГРЛИЦА календар црногорски са шематизмом за преступну годину 1896 30 н.

За уредно отпремање наручбина јамчи Управа Државне Штампарије. На десет порученијех књига шиље се једанаеста на дар.

„ЛУЧА“ излази у мјесечним свескама од два до три табака.

Цијена јој је: за Црну Гору, Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину годишње фиорина 2; за све остале земље фиорина 3.

Чланови друштва „Горски Вијенац“ примају „Лучу“ бесплатно.

Рукописи, листови у замјену, претплата и све остало шиље се на адресу: **Управа Друштва „Горски Вијенац“** Цетиње (Cettigne — Montenegro.)

Рукописи се не враћају.

Поједина свеска „Луче“ запада новч. 30.

 Молимо наше дужнике, да похитају чим прије са претплатом.